

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Milda SAKALAUSKAITĖ

**MOKYKLOJE VEIKIANČIOS NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ
ĮPROČIŲ PREVENCIJOS SISTEMOS EFEKTYVUMAS:
SOCIALINĖS PARTNERYSTĖS ASPEKTAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Milda SAKALAUSKAITĖ

**MOKYKLOJE VEIKIANČIOS NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ
ĮPROČIŲ PREVENCIJOS SISTEMOS EFEKTYVUMAS:
SOCIALINĖS PARTNERYSTĖS ASPEKTAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius .....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Milda Sakalauskaitė. **Mokykloje veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumas: socialinės partnerystės aspektas.** Švietimo vadybos magistro darbas.

Mokslinis vadovas doc. dr. Artūras Blinstrubas. Šiaulių universitetas, Vadybos katedra – Šiauliai, 2008.

Magistro darbe išanalizuotos nusikalstamumo ir žalingų įpročių ankstyvosios prevencijos priemonės, metodai ir etapai; nacionaliniai, regioniniai, bendruomeniniai, instituciniai prevencijos lygmenys; asmenys, kurie sudaro mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą bei socialiniai partneriai, su kuriais vyksta bendradarbiavimas, siekiant efektyvios prevencijos organizavimo. Darbe, Joniškio miesto mokyklų pavyzdžiu, atskleidžiamos ir palyginamos mokytojų, prevencinio darbo grupių bei mokinių nuomonės apie aktualiausias mokyklų problemas; priemonės, kuriomis vykdoma prevencinė veikla mokyklose; asmenys, kurie labiausiai padeda mokiniams spręsti iškilusias problemas; prevencinio darbo grupių sudėtį, svarbiausias funkcijas, veiklos planą; sritis, kuriose prevencinio darbo grupei pavyksta pasiekti geriausių rezultatų; mokyklos bendradarbiavimo su socialiniais partneriais dažniausias formas bei rezultatus. Patvirtinama darbo autorės suformuluota hipotezė, jog mokykloje veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumas priklauso nuo sėkmingo bendradarbiavimo su socialiniais partneriais.

SUMMARY

Milda Sakalauskaitė. **The effectiveness of delinquency and addiction systems at school: the aspect of social partnership.** Management of Education: Master's thesis.

Academic supervisor: Docent dr. Artūras Blinstrubas. Šiauliai University, the Department of Management. Šiauliai, 2008.

This post-graduate work is based on analysis of crime and harmful habit prevention in their early stage, methods and stages, national, regional, community, institutional levels of prevention, people who are involved in the system of crime prevention at school and social partners who help to solve these problems. This piece of work gives and compares different opinions of students, teachers and people working in prevention groups in a Joniškis schools. It also shows the most important problems these schools face, measures they use, people they work with in order to prevent young people from crime and harmful habits. This work analyses the composition of prevention groups, their functions, plan and forms of activity, areas in which they reach the best results. The work confirms the author's hypothesis that the efficacy of crime and harmful habit prevention in schools depends on successful work with social partners.

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	6
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. ASOCIALAUS ELGESIO PREVENCIJA.....	11
1. 1. Pagrindinių sąvokų analizė.....	11
1. 2. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos priemonės bei metodai.....	12
1. 3. Asocialaus elgesio prevencijos etapai.....	15
2. NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ ĮPROČIŲ PREVENCIJOS LYGMENYS LIETUVOJE.....	17
2. 1. Nacionalinis, regioninis, bendruomeninis ir institucinis lygiai.....	17
2. 2. Mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema.....	20
2. 3. Socialinio pedagogo ir mokyklos psichologo svarba vykdant nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją.....	25
3. MOKYKLOJE VEIKIANČIOS NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ ĮPROČIŲ PREVEN- CIJOS SISTEMOS EFEKTYVUMO JONIŠKIO MIESTO MOKYKLŲ PAVYZDŽIU TYRI- MAS.....	28
3. 1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	28
3. 2. Tyrimo rezultatų analizė.....	29
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	55
LITERATŪRA.....	59
PRIEDAI.....	61

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos lygmenys.....	18
2 pav. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema ugdymo institucijoje.....	24
3 pav. Mokytojų nuomonės apie aktualiausias mokyklų problemas pasiskirstymas (N=35).....	29
4 pav. Mokytojų nuomonės apie asmenis, į kuriuos dažniausiai kreipiasi mokiniai dėl iškilusių problemų, pasiskirstymas (N=35).....	30
5 pav. Mokytojų nuomonės apie prevencinės veiklos priemones mokykloje pasiskirstymas (N=35).....	31
6 pav. Mokytojų nuomonės apie 2007-2008 vykusius prevencijai skirtus renginius pasiskirstymas (N=35).....	32
7 pav. Mokytojų nuomonės apie mokinių aktyvumą dalyvaujant prevencijai skirtuose renginiuose pasiskirstymas (N=35).....	33
8 pav. Mokytojų nuomonės apie prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimų organizavimą pasiskirstymas (N=35).....	34
9 pav. Mokytojų nuomonės apie apklausų, kuriomis siekiama sužinoti mokinių norus, pageidavimus prevencinės veiklos klausimais, organizavimą pasiskirstymas (N=35).....	34
10 pav. Mokytojų nuomonės apie asmenis, skaičiusius paskaitas prevencijos temomis pasiskirstymas (N=35).....	35
11 pav. Respondentų nuomonės apie prevencinio darbo grupės sudėtį pasiskirstymas (N=11).....	37
12 pav. Respondentų nuomonės apie specialistus, kuriems tenka didžiausias krūvis įgyvendinant prevenciją, pasiskirstymas (N=11).....	38
13 pav. Respondentų nuomonės apie prevencinio darbo grupės veiklos planą pasiskirstymas (N=11).....	38
14 pav. Respondentų nuomonės apie prevencinio darbo grupės veiklą pasiskirstymas (N=11).....	39
15 pav. Respondentų nuomonės apie tai, su kokiais socialiniais partneriais mokykla bendradarbiauja pasiskirstymas (N=11).....	40
16 pav. Respondentų nuomonės apie bendradarbiavimo su socialiniais partneriais rezultatus pasiskirstymas (N=11).....	41
17 pav. Respondentų nuomonės apie bendradarbiavimo su socialiniais partneriais kliūtis pasiskirstymas (N=11).....	42
18 pav. Respondentų nuomonės apie prevencinio darbo grupių veiklos sričių rezultatus pasiskirstymas (N=11).....	43
19 pav. Respondentų nuomonės apie sričių, kurioms labiausiai reikia prevencinių veiksmų, pasirinkimo priežastis pasiskirstymas (N=11).....	44

20 pav. Respondentų nuomonės apie nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos projektų veiksmingumą pasiskirstymas (N=11).....	45
21 pav. Mokinių nuomonės apie prevencinės veiklos renginius pasiskirstymas (N=74).....	46
22 pav. Mokinių nuomonės apie dalyvavimą prevencinės veiklos renginiuose formas pasiskirstymas (N=74).....	47
23 pav. Mokinių nuomonės apie aktualiausias jų problemas mokykloje pasiskirstymas (N=74)..	48
24 pav. Mokinių nuomonės apie asmenis, labiausiai padedančius jiems spręsti išskylančias problemas pasiskirstymas (N=74).....	49
25 pav. Mokinių nuomonės apie priemones, kuriomis mokykloje vykdoma prevencinė veikla, pasiskirstymas (N=74).....	50
26 pav. Mokinių nuomonės apie asmenis, dažniausiai skaičiusius paskaitas mokykloje prevencijos temomis pasiskirstymas (N=74).....	51
27 pav. Mokinių nuomonės apie atsižvelgimą į jų nuomonę organizuojant prevencinę veiklą mokykloje pasiskirstymas (N=74).....	52
28 pav. Mokinių nuomonės apie prevencinės veiklos projektus, įgyvendintus mokykloje 2007-2008 metais pasiskirstymas (N=74).....	52
29 pav. Mokinių nuomonės apie prevencinės veiklos projektų naudą jiems pasiskirstymas (N=74).....	53

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Svarbiausios prevencinio darbo grupės funkcijos.....	36
2 lentelė Dažniausios bendradarbiavimo su socialiniais partneriais formos.....	42

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas Anketa mokytojams, prevencinio darbo grupėms ir mokiniams.....	61
---	----

ĮVADAS

Tyrimo problema. Lietuvoje nemažai nuveikta prevencijos politikos srityje – įkurtas socialinio pedagogo etatas, sukurtos prevencinio darbo grupės mokyklose, koordinavimo grupės savivaldybėse ir pan. Tačiau švietimo būklės tyrimai rodo, kad šios priemonės nėra pakankamai veiksmingos. Tai sąlygoja tiek instituciniai, tiek socialiniai trukdžiai: numatyti prevencijos agentai (su prevencijos politika susijusios institucijos) be prevencijos atlieka ir kitas funkcijas; trūksta žmogiškųjų ir materialinių išteklių; trūksta socialinių pedagogų, psichologai vykdo administracines funkcijas, jaunimo mokyklos veikia ne pagal numatytą motyvavimo funkciją ir pan.

Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikti Lietuvos mokyklų patikrinimai rodo, kad ne visos mokyklos tinkamai vykdo nusikalstamumo, žalingų įpročių prevenciją; įstatymų, nutarimų, reglamentuojančių prevencinę veiklą, dažnai laikomasi tik formaliai; neretai stengiamasi „atsikratyti“, „primesti“ kitoms prevenciją vykdančioms institucijoms atsakomybę už „sunkius“, delinkventiškus vaikus.

Vaikų, paauglių, turinčių žalingų įpročių bei linkusių į delinkventiškumą, skaičius nuolat didėja. Mokykla yra atsakinga ne tik už vaiko ugdymą, bet ir už jo auklėjimą, socialiai priimtino elgesio formavimą. Todėl būtina ugdymo institucijose tirti nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumą, t.y. išsiaiškinti, ar mokyklose vykdoma prevencinė veikla duoda konkrečių rezultatų.

Tyrimo **probleminiai klausimai:**

1. Ar mokyklose vykdoma prevencinė veikla atspindi svarbiausias ugdymo institucijų problemas?
2. Kas mokyklose sudaro nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą?
3. Kokiomis priemonėmis, metodais mokyklose vykdoma prevencinė veikla?
5. Ar mokyklai svarbus prevencinės veiklos veiksmingumas ir kokiais būdais tai siekiama išsiaiškinti?
6. Kaip vyksta bendradarbiavimas su socialiniais partneriais siekiant sėkmingo prevencinės veiklos vykdymo?
7. Kokios pagrindinės bendradarbiavimo formos, rezultatai, kliuviniai?

Darbo aktualumas. Apie nepilnamečių nusikalstamumą byloja statistiniai duomenys: 1999 m. įtariamų nusikaltimais nepilnamečių buvo 3339, o 2005 m. šis skaičius išaugo iki 4135. Vaikai padaro apie penktadalį visų nusikalstamų veiklų, o jaunuoliai nuo 14 iki 29 metų sudaro apie 60 proc. visų kaltinamųjų. Kas trečias recidyvistas pirmą nusikaltimą yra padaręs paauglystėje. Kasmet vis dažniau nusikalsta moksleiviai (nuo 1994m. iki 2003 m. nusikaltusių moksleivių skaičius išaugo 2, 5 karto). Mokykloje paplitęs smurtas, reketavimas, tyčiojimas.

Kasmet nepilnamečiai vis daugiau padaro nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotinių ar psichotropinių medžiagų apyvarta.

Smurto proveržio atvejai mokyklose, mokinių patyčios, šiurkštus elgesys – tai problemos, su kuriomis susidūrusi visuomenė klausia: ką daryti ir kas tuo turėtų rūpintis? Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro specialistai teigia, kad šiuos klausimus galima spręsti tik bendromis mokyklų, specialistų, tėvų pastangomis.

Mokykla – antroji artimiausia vaiko socializacijos aplinka, tad jai iškyla ypač sudėtingas uždavinys – apsaugoti mokinius nuo žalingų, organizmą ir psichiką niokojančių medžiagų vartojimo. Vienintelis efektyvus pirminės prevencijos būdas – suformuoti reikiamas nuostatas, išugdyti sveiko gyvenimo įgūdžius, kurie padėtų paaugliui, jaunuoliui teisingai apsispręsti ir suvokti, kad geriau nepraradėti, nes vėliau sunku tą priklausomybę gydyti. Taigi, mokyklą užgriūva didelė gausa pačių įvairiausių socialinių problemų, kurių sprendimui būtina darni ir kompetentinga komanda.

Prevencinės priemonės turi būti kompleksinės, t. y. jos turi būti orientuotos ne tik į nusikaltusių nepilnamečių baudimą ir perauklėjimą, bet ir į teisės pažeidimų nepadariusių vaikų ir paauglių kryptingą ir įvairiapusį ugdymą.

Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje pažymėta: „Valstybės ir visuomenės investicijos į vaikus ir jaunimą, jų asmenybės formavimą šeimoje, švietimą, dorovinį, teisinį ugdymą ir socialinį saugumą yra veiksniai, kurie lemia sėkmingą valstybės raidą, o kartu nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sėkmę bei perspektyvas. Valstybė pripažįsta būtinumą kiek galima sumažinti jaunimo nusikalstamumo socialines sąlygas ir prielaidas“.

Sprendžiant vaikų ir jaunimo nusikalstamumo, narkomanijos, neužimtumo, nepriežiūros prevencijos problemas, būtina stiprinti visų suinteresuotų subjektų bendradarbiavimą, partnerystę, kuri yra labai svarbi kokybiškos veiklos sąlyga. Švietimo ir mokslo ministerijos rengiami įstatymai, prevencinės programos, projektai, gali būti efektyviai įgyvendinami ir duos laukiamų rezultatų tik tikslingai vykdant socialinę partnerystę.

Tam, kad prevencija būtų veiksminga, svarbu pripažinti sąsajų, susietumo svarbą tarp prevencinių programų, platesnio bendruomenės tinklo, pagalbą teikiančių institucijų, mokyklų ir

tėvų. Didžiausias vaidmuo deleguojamas mokyklai, tačiau prevencinėje politikoje (teisės aktuose) numatomas bendradarbiavimas tarp suinteresuotų šalių – socialinių partnerių.

Nusikalstamumo, žalingų įpročių prevencija turi būti nukreipta į tokios situacijos priežasčių šalinimą ar bent sumažinimą. Siekiant užtikrinti veiksmingus mokyklose vykdomus prevencinius veiksmus, reikia analizuoti nusikalstamumo, žalingų įpročių prevencijos sistemą, bendravimą su socialiniais partneriais. Tai leistų nustatyti tokios prevencijos priemonių taikymo veiksmingumą ir trūkumus.

Tyrimo objektas - mokyklų nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema bei socialinė partnerystė.

Tyrimo dalykas - mokykloje veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumas bendradarbiaujant su socialiniais partneriais.

Tyrimo tikslas - nustatyti mokykloje veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumą bei bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, siekiant sėkmingo prevencinio proceso organizavimo.

Tyrimo uždaviniai:

1. Literatūros analizės būdu apibrėžti ankstyvosios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos priemonės, metodus, etapus, nacionalinį, regioninį, bendruomeninį ir institucinį lygius; mokyklose veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą bei bendradarbiavimą su socialiniais partneriais.
2. Išsiaiškinti, kas sudaro mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą.
3. Išsiaiškinti, kokiomis priemonėmis vykdoma prevencija ugdymo institucijose.
4. Nustatyti, ar vykdoma nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija yra efektyvi.
5. Išsiaiškinti, kaip vyksta bendradarbiavimas su socialiniais partneriais siekiant prevencinės veiklos efektyvumo.
6. Nustatyti, kokios kliūtys trukdo sėkmingam bendradarbiavimui su tarpžinybinėmis institucijomis.

Tyrimo hipotezė:

Veiksminga nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija mokykloje galima tik sėkmingai bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, pasirenkant efektyviausias priemones ir metodus.

Tyrimo metodologija. Didžiausią reikšmę tyrimo rezultatams turėjo tiriamųjų atsakymai į anketos klausimus. Iškelta mokslinė hipotezė patikrinama ir problemos sprendimo reikalingumas patvirtinamas ar paneigiamas ne tik analizuojant mokslinę literatūrą, bet ir remiantis respondentų nuomonių pasiskirstymu.

Tyrimo metodika. *Tiriamieji.* Tyrimas buvo nukreiptas į šias respondentų grupes:

1. Joniškio miesto mokyklų mokytojai;
2. Joniškio miesto mokyklų prevencinio darbo grupių nariai;

3. Jonišio miesto mokyklų 8-11 klasių mokiniai.

Tyrimo dalyvių imtis – 121 respondentas.

Instrumentas. Mokyklų nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumui bendradarbiaujant su socialiniais partneriais įvertinti buvo pasirinkta kiekybinio tyrimo metodologija. Tyrimui buvo naudoti standartizuoti klausimynai – anketos, kuriose indikatoriai tapo konkrečiu klausimu. Klausimai anketose sudaryti remiantis 2005 m. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakytu ir UAB „Factus dominus“ atlikto tyrimo „Prevenčinio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse veiklos vertinimas“ klausimynais. Anketose pateikti uždaro ir atviro tipo klausimai.

Metodai. 1) Mokslinės literatūros analizė; 2) Empyrinės informacijos šaltinis tyrime – mokytojų, prevencinio darbo grupių, mokinių nuomonės su nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema ir jos efektyvumu susijusiais klausimais. 3) Statistinė anoniminės anketinės apklausos raštu duomenų analizė atlikta naudojant Microsoft Office Excel programą.

Tyrimo strategija:

- 1.Šaltinių paieška
- 2.Mokslinės literatūros analizė
- 3.Tyrimo instrumento pasirinkimas
- 4.Respondentų apklausa
- 5.Duomenų kompiuterinės statistinės analizės interpretacija ir apibendrinimas
- 6.Tyrimo ataskaitos parengimas

I. ASOCIALAUS ELGESIO PREVENCIJA

1. 1. Pagrindinių sąvokų analizė

Šiame skyriuje didžiausias dėmesys bus skiriamas ankstyvajai (pirminei) vaikų, paauglių prevencijai, vykdomai bendrojo lavinimo mokyklose, specialiose institucijose; perauklėjimo priemonių taikymo galimybėms, tinkamiausių metodų pasirinkimui.

Prevencija - ko nors vengimas iš anksto užbėgant už akių, užkertant kelią pasireikšti. (Mokyklinis tarptautinių žodžių žodynas, 2000)

Žodis prevencija kilęs iš lotyniško žodžio „*praevenire*“, kuris reiškia ateiti pirma. Pažodžiui reiškia neleisti kam nors atsitikti. (I. Leliūgienė, 2003)

Šių dienų pedagoginėje veikloje prevencija interpretuojama kaip visuma pedagoginių priemonių (verbalinių, režimo, veiklos organizavimo ir kitų), kuriomis sudaromos sąlygos, kad ugdytinis priimtų tam tikras elgesio normas draudimus, išsiugdytų nuostatas ir patvarias elgsenos formas, kurios be išorinio pastiprinimo sulaikytų ugdytinį nuo socialiai nepriimtinių poelgių. (B. Bitinas, 2004)

Pedagoginėje literatūroje šalia prevencijos sąvokos dar vartojamos perauklėjimo, socialinės reabilitacijos sąvokos.

Hodegetikoje vartojamu perauklėjimo terminu apibūdinamas auklėjimas, kai auklėtinio asmenybės pozicija iš principo nesutampa su visuomenės keliamais reikalavimais asmenybei. Tačiau, remiantis auklėjimo kaip asmenybės pozicijos formavimo koncepcija, perauklėjimą būtų tiksliau sieti su asmenybės negatyvios pozicijos pertvarkymu. Taip nusakytą perauklėjimą galima pavadinti ir socialine reabilitacija. (B. Bitinas, 2004)

Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija prasideda, kai tik atsiranda pirmieji vaikų ir paauglių auklėjimo nepalankių sąlygų požymiai, darantys ar galintys daryti įtaką nusikaltėlio asmenybės formavimuisi, ir tęsiasi iki to momento, kai iš paauglio elgesio galima realiai numatyti, kad jis padarys nusikaltimą. (A. Čepas, 1984)

Ankstyvoji prevencija – priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksams. Ankstyvoji prevencija – tai pirminės prevencijos lygmuo, kuriame ypač didelę reikšmę turi šeima ir artimieji, draugai, mokykla ir kitos institucijos, kuriose vaikas lankosi, kita socialinė aplinka. (G. Kvieskienė, 2002)

Ankstyvosios prevencijos etapas – pirminė prevencija, taikant pozityvios socializacijos programas, metodus, sėkmingo gyvenimo scenarijus ir kt. (plataus profilio visų krypčių vaikų socializacijos programos, kurios didina vaikų socialinės integracijos galimybes). (G. Kvieskienė, 2005)

Vaiko asmenybe tikslinga pradėti rūpintis jau nuo pat ankstyvojo amžiaus, svarbu padėti tvirtus pamatus, kurie užkirstų kelia galimam nepageidautinam elgesiui.

Pasak I. Leliūgienės (2003), ankstyvajame amžiuje ir prasideda socializacija, auklėjimas, pradeda formuotis vaiko asmenybė, pradiniai polinkiai deviantiniam elgesiui bei pačios pirminės deviantinio elgesio apraiškos, vėliau peraugančios į nuolatinę veiklą, kartais pasireiškiančią net kriminaliniu elgesiui. Deviantinio elgesio profilaktika yra socialinė – pedagoginė, kurią būtina spręsti jau ankstyvajame amžiuje.

B. Bitinas (2004) išskiria tokias asocialios pozicijos prevencijos pagrindines pedagogines prielaidas:

- Normos draudimo transformavimas į pozityvų ugdymo tikslą. Nusikalstamumo prevencijos problema neišsprendžiama draudimais, gąsdinimais, bausmėmis. Jos pagrindas – ugdytinio pozityvios elgsenos patirtis.
- Prevencijos individualumas. Daugumai ugdytinių asocialus elgesys negresia. Tačiau neaišku, kaip nustatyti, kuriuos iš paauglių reikia specialiai rengti galimam susitikimui su asocialaus elgesio poveikiu. Kol nėra atsakymo į šį klausimą, prevencinė pedagogo veikla visų pirma orientuojama į tuos ugdytinius, kurie atitinka ryškiausius priklausymo rizikos grupei požymius.
- Prevencijos proceso nenutrūkstamumas. Asocialumo prevencijos programa turi būti skirta bent dešimtmečiui. Nereikia tikėtis greitų pasiekimų; galbūt pakanka ir tokio rezultato – paauglių asocialios elgsenos stabilizavimo.

1. 2. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos priemonės bei metodai

Pagal pobūdį (turinį) nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemonių sistemas galima suskirstyti į:

- 1) ekonomines,
- 2) socialines – organizacines,
- 3) ideologines,
- 4) kultūrinės – auklėjamosias,
- 5) organizacines – valdymo,
- 6) visuomenines – pedagogines,
- 7) administracines teises,
- 8) kriminalines – teises,
- 9) kriminalines – technines. (A. Čepas, 1986)

Pagal prevencijos priemonių taikymo lygį jas galima suskirstyti į tokias grupes:

- priemonės, kuriamos, įgyvendinamos visos valstybės ir visuomenės mastu;
- priemonės, kuriamos, įgyvendinamos tam tikrose visuomenės gyvenimo srityse;
- priemonės, kuriamos, įgyvendinamos mikrosocialinėse grupėse;
- priemonės, kuriamos, įgyvendinamos tam tikrų žmonių atžvilgiu. (A. Čepas, 1984)

Pagal poveikio objektą prevencijos priemonės galima suskirstyti į dvi grupes:

1. Bendro poveikio priemonės. Tai tokios priemonės, kurios naudojamos valstybinių institucijų ir visuomeninių organizacijų veikloje, kai siekiama išsiaiškinti nepilnamečių, jų tėvų ir juos atstojančių asmenų gyvenimo sąlygas, auklėjimo šeimoje trūkumus, žalingą gyvenamosios vietos aplinkos įtaką, mokyklos darbo klaidas ir trūkumus, organizuojant visose nurodytose srityse laisvalaikį.

2. Individualaus poveikio priemonės. Tai tokios priemonės, kurios naudojamos, koreguojant nepilnamečių asmenybę įvairiose jos deformacijos stadijose, siekiant pakeisti formavimosi turinį bei kryptį ir pašalinti deformavimosi sąlygas. Jos visada jungia tris aspektus: poveikį asmeniui, jo auklėjimo sąlygoms, neigiamos įtakos šaltiniams.

Individualias poveikio priemones galima suskirstyti į:

- prevencines auklėjimo priemones, įgyvendinamas per šeimą;
- prevencines auklėjimo priemones, įgyvendinamas per mokslo ir darbo kolektyvus;
- prevencines auklėjimo priemones, įgyvendinamas per mokslo atstovus;
- nepilnamečių reikalų komisijų ir teisėsaugos institucijų kontrolės ir poveikio priemones. (A. Čepas, 1973; 1984)

Pasak Galaguzovos (2000), individualaus prevencinio poveikio metodai turi apimti šiuos komponentus:

- individualaus prevencinio poveikio tikslai, iš kurių svarbiausias – paauglio įsitikinimų formavimas, kad reikia neišvengiamai paklusti moralės ir teisės reikalavimams;
- ugdomojo ir kontroliuojamojo poveikio asmenybei metodai ir uždaviniai, nurodantys, kokias trūkstamas savybes asmenybei reiktų įgyti bei kokių neigiamų ydų reikia atsikratyti;
- poveikio asmenybės tiesioginei aplinkai formos, siekiant pašalinti neigiamai asmenybę įtakojančius veiksnius ir įtvirtinti galimą perauklėjimą, sukurti tarpasmeninių santykių sistemą;
- individualaus prevencinio poveikio priemonės, orientuotos į tas darbos ir ugdymo institucijas, teritorines bendruomenes, nevyriausybinės ir vyriausybinės organizacijas, kurios pasiruošusios duoti didžiausią efektą konkrečiam vaikui;

- asmenybės socializacijos prevencinės programos realizavimo pagrindiniai etapai. (I. Leliūgienė, 2003)

Kalbant apie prevencinių programų įgyvendinimą, būtina įtraukti tokius reikalavimus:

- perauklėjimo programos turinys, kryptingumas ir nepertraukiamumas;
- perspektyvų išvėlgimas perauklėjime;
- įstatymų ir visuomenės požiūrio į nepilnamečius nusikaltėlius pakeitimas, individualių paauglio asmenybės ypatybių korekcija;
- vidinių, visuomenei naudingų vaiko interesų ir sugebėjimų palaikymas ir išryškėjimas;
- perauklėjimo proceso auklėtojo atkaklumas negali virsti įkyrumu;
- visų ugdomojo prevencinio proceso dalyvių kantrybė ir ištvėrmė;
- paauglio aktyvumas, kad jis suprastų jam taikomą poveikį, rodytų savo iniciatyvą ir valingumą. (Galaguzova, 2000)

Individualioje nusikalstamumo prevencijoje gali būti taikomi stimuliavimo ir neigiamos elgesio stabdymo metodai.

Stimuliavimo metodui būdingi šie veiksmai:

- pritarimas,
- pagyrimas,
- pasitikėjimas,
- įvertinimas,
- paskatinimas,
- geranoriškumas,
- apdovanojimas.

Naudojant asocialių veiksmų stabdymo metodą, reikia įvykdyti tris esmines funkcijas:

- padėti vaikui atpažinti savo klaidas;
- suprasti jų nepakenčiamumą;
- atsisakyti savo elgesio trūkumų, reguliuojant elgesį. (Leliūgienė, 2003)

N. Janulaitienė (1987) nurodo tokius perauklėjimo metodus:

- neigiamų charakterio bruožų užblokavimas;
- charakterio rekonstravimas;
- motyvacinės sferos bei savimonės persitvarkymas;
- gyvenimiškos patirties pertvarkymas;
- neigiamo elgesio neutralizavimas ir teigiamo stimuliavimas.

Viena iš efektyviausių priemonių, perauklėjant nepilnamečius nusikaltėlius, yra poveikis jų emocinei – valios sferai, kuri savaip individuali ir dinamiška, esanti sudėtingoje sąveikoje su

visomis kitomis vidinio žmogaus pasaulio pusėmis. Į tikslą nukreiptas ugdomasis – prevencinis poveikis jaunam žmogui turi padaryti pokyčius jausmuose ir mintyse, padėti pažinti tikrovę per konkrečius pavyzdžius, dorovinius idealus.

Darbo formos gali būti pačios įvairiausias:

- skatinimas skaityti, domėtis menu;
- įvedimas į neformalią pozityviai veiklai nukreiptą grupę;
- atsisakymas įpročio vėluoti, šlaistytis gatvėmis ir t.t. (I. Leliūgienė, 2003)

1. 3. Asocialaus elgesio prevencijos etapai

Asocialaus elgesio vaikų, paauglių elgesio prevencija yra vykdoma tam tikrais etapais, lygiais. Taip siekiama nuoseklumo bei efektyvumo.

G. Kvieskienė (2003) nurodo tokius prevencijos etapus:

- Ankstyvosios prevencijos etapas. Tai pirminė prevencija (plataus profilio visų krypčių vaikų socializacijos programos, kurios įtraukia vaikus ir didina vaikų socialinės integracijos galimybes). Ankstyvoji prevencija, t. y. ugdymo ir kitų socialinių institucijų, nevyriausybinių organizacijų bei privačių asmenų pastangos, siekiant vaikų ir jaunuolių pozityvios socializacijos bei pilietinės brandos.
- Pagalbos prevencijos etapas (intervencija) arba antrinė prevencija – tai specializuotos programos ir strategijos, individualizuoti scenarijai, padedantys rizikos grupės vaikams. Ypatingas dėmesys skiriamas tiems, kurie patiria fizinę ar seksualinę prievartą, kurių gyvybei ar sveikatai gresia pavojus, arba vaikams, turintiems tam tikrų raidos ar elgesio sutrikimų. Šios programos vaikams paprastai taikomos specializuotose ugdymo institucijose arba specializuotose socialinėse institucijose. Pagalbos prevencijos programos taikomos vaikams, kurie dėl šeimos pobūdžio, patirtos aplinkos įtakos ar kitų priežasčių gali būti laikomi rizikos grupei priklausančiais vaikais.
- Socialinė – pedagoginė rehabilitacija arba tretinė prevencija. Tai specialios pogramos arba strategijos, kurios padeda nusikaltusį, patyrusį prievartą, turintį priklausomybę nuo alkoholio ar narkotikų, gatvėje ilgai gyvenusį vaiką grąžinti į normalią socialinę aplinką, padėti atgauti prarastus socialinius gebėjimus.

I. Leliūgienė (2003) nurodo tokius ugdomojo –prevencinio poveikio lygius:

- Pirmasis lygis – tai visos ugdymo sistemos ir mokymo apie įvairių dorovinio – edukacinio, kultūrinio – edukacinio darbo formų ugdomasis – prevencinis poveikis, pagalba buities ir darbo aplinkoje, darbinių įgūdžių įvaldime ir darbinės kvalifikacijos kėlime, naudojimas priemonių, nukreiptų į naigiamai įtakojančių nepilnamečio nusikaltėlio gyvenimo sąlygų

pašalinimą, nepilnamečių įtraukimas į sporto ir kitus užsiėmimus, sukarintas ar sportines stovyklas vasaros metu ir t. t.

- Antrasis lygis – kryptingas darbas su itin sunkių nepilnamečių perauklėjimu, atliekamu mokyklose ir kitose ugdymo institucijose: socialinių pedagogų – savanorių, mokytojo ar globėjo paskyrimas, kuris individualiai dirbtų su nepilnamečiu teisės pažeidėju ir atliktų auklėjamąjį darbą, į jį įtrauktų išžymius sportininkus, trenerius, studentus ir kūrybinės intiligtijos, religinės bendruomenės atstovus, buvusius kalinius, teigiamai charakterizuojamus ir sėkmingai integravusius į socialinį gyvenimą. Šiame etape gali būti taikomi tiek individualios, tiek ir grupinio darbo formos. Dirbant grupėje, pirmiausia derėtų organizuoti nepilnamečių teisinį švietimą, kurį gali įgyvendinti socialiniai pedagogai, psichologai, teisėsaugos institucijų tarnautojai, socialiniai darbuotojai, medikai. Teisinė, psichologinė, pedagoginė pagalba nepilnamečiams teisės pažeidėjams gali būti teikiama skirtingų socialinių tarnybų: reabilitaciniuose centruose, psichologinės – pedagoginės pagalbos centruose, pagalbos telefonais ir t. t.

- Trečiasis lygis – ugdomasis prevencinis efektas kasdieniuose žmogiškuosiuose santykiuose bendraamžių kolektyve, ypač situacijose, kai paauglys atsiranda neįprastame jam kolektyve, pajunta neįprastus santykius, vyraujančius mokykloje, buityje, poilsio metu, gatvėje. Prevencinės – ugdomosios veiklos užduotis – kuo greičiau „išplėsti“ nepilnametį iš nepalankios aplinkos, „nukreipti“ į jį ugdymo prevencijos veiklą, o kai kuriais atvejais atkreipti į jį paprasčiausiai žmogiškąjį dėmesį, sutrumpinti laiką neigiamam poveikiui iš šalies, padėti suformuoti stiprius socialinius pozityvius ryšius.

II. LIETUVOS NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ ĮPROČIŲ PREVENCIJOS LYGMENYS

2. 1. Nacionalinis, regioninis, bendruomeninis ir institucinis lygiai

Lietuvoje ir kitose šalyse socialinių problemų prevencija yra vykdoma keliais lygmenimis: nacionaliniu, regioniniu, bendruomeniniu ir instituciniu.

Nacionaliniame lygmenyje dalyvauja nacionalinio lygio institucijos: ministerijos, departamentai, tarybos, nacionalinės nevyriausybinės organizacijos, nacionalinių lygiu pripažįstamos religinės konfesijos.

Regioniniame lygmenyje dalyvauja regioninės reikšmės institucijos, Bažnyčių centrai, regioninės nevyriausybinės organizacijos.

Bendruomeniniame lygmenyje dalyvauja artimiausios bendruomenės pagrindinės institucijos: seniūnija, mokykla, Bažnyčia, socialinės, vaikų teisių tarnybos, policijos nuovados (komisariato) darbuotojai, didžiausių bendruomenėje veikiančių verslo, privačių institucijų atstovai, nevyriausybinių organizacijų atstovai.

Instituciniame lygmenyje dalyvauja institucijoje dirbantys socialiniai pedagogai, darbuotojai, psichologai, socialiniame pedagoginiame modelyje bendradarbiaujantys pedagogai, klasių auklėtojai, kitų svarbiausių bendruomenės institucijų atstovai.

Institucinio lygmens komponentų branduolį sudaro ugdymo ar kitoje institucijoje, kurioje yra vaikų, dirbantys profesionalai arba savanoriai, siekiantys praktiškai veikti vaiko gerovės srityje. Mokykloje socialinę pedagoginę pagalbą teikia socialinis pedagogas (vadovas arba vadovo pavaduotojas, koordinatorius, moderatorius), psichologas, specialusis pedagogas, logopedas, klasių auklėtojai, papildomo ugdymo pedagogai, sveikatos darbuotojai, bibliotekininkai, kūno kultūros, sveikos gyvensenos ugdytojai, meninių disciplinų mokytojai, pilietinio ugdymo mokytojai, įtakingiausių bendruomenės institucijų atstovai.

Anksčiau išvardinti lygmenys gali funkcionuoti pagal valstybinį, tarpinį arba iniciatyvinių modelių.

Valstybinis modelis gali būti formuojamas valingais sprendimais arba kuriamas, remiantis iniciatyva, partneryste ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu. Valingi sprendimai paprastai priimami atsakingų institucijų įstatymais, nutarimais, sprendimais, potvarkiais.

Tarpinis modelis turi tiek valstybinio, tiek iniciatyvinio modelio bruožų. Daugelyje Lietuvos socialinės edukacinės pagalbos sričių būtent ir egzistuoja šis modelis.

Optimaliasia galimybe suformuoti sociopedagoginės pagalbos modelį yra privati, pilietinė ar institucinė iniacityva, kuri, įtraukdama multidimensinius sutarimus tarp profesionalų institucijos

viduje ir už jos ribų, tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmus, siekia suformuoti optimalų socioedukacinės pagalbos modelį institucijose ir daryti įtaką regioninėms ir nacionalinėms institucijoms, tikintis iš jos pagalbos ir resursų. (G. Kvieskienė, 2003)

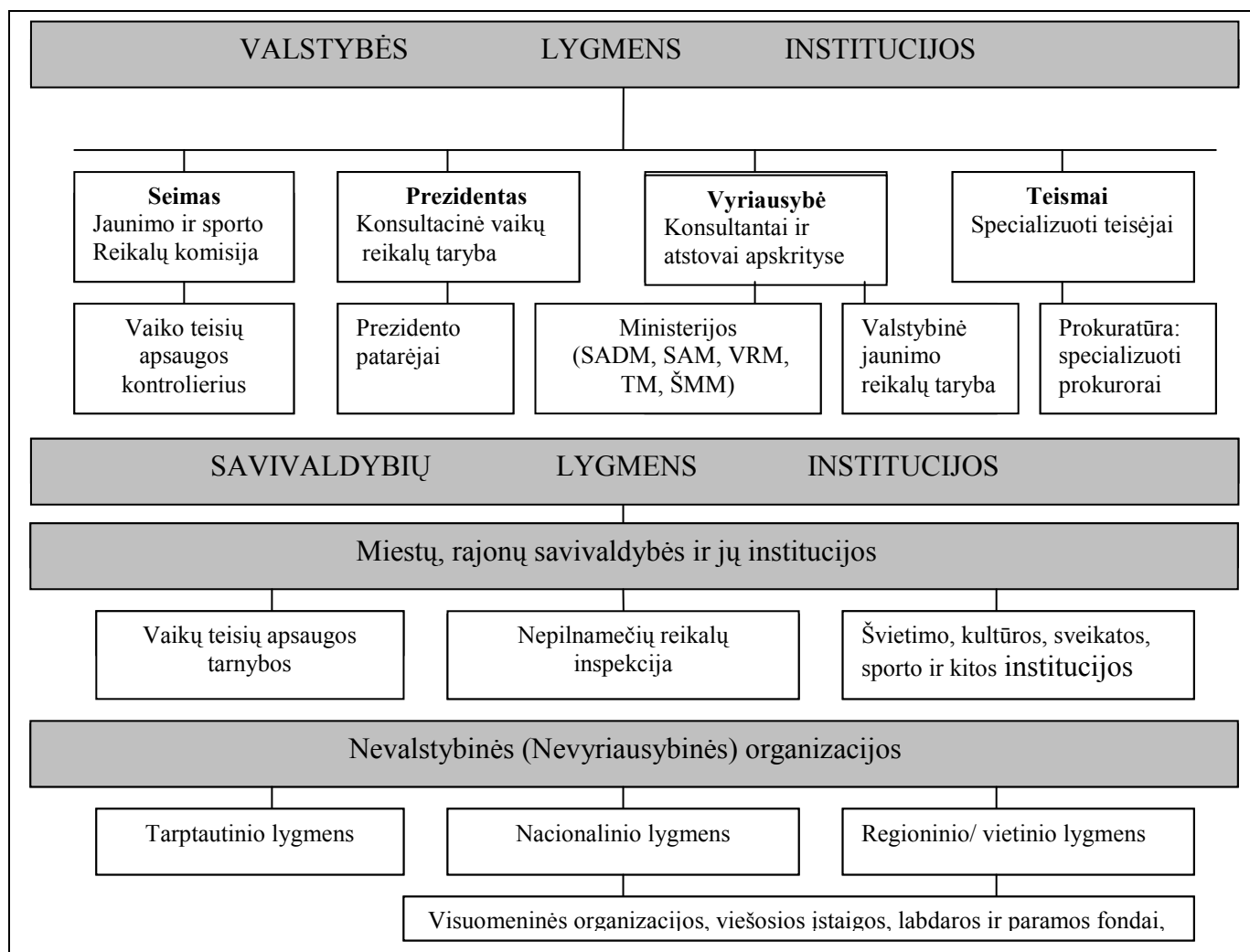
Pasak Vaikų ir jaunimo socializacijos departamento (VJSD) ekspertės, už prevenciją atsakingos institucijos apima tris pavaldumo lygius:

- mokyklos;
- savivaldybė, kurioje gyvena vaikas;
- ministerija, atsakinga už politikos formavimą (programos, apskaitos, tvarkos).

(I. Gečienė; D. Čiupailaitė; 2006)

Apibendrinant galima teigti, kad nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija yra vykdoma 3 pagrindiniais lygmenimis:

1. Valstybės;
2. Apskričių, savivaldybių;
3. Institucijų (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos lygmenys.

Šaltinis: Sakalauskas G. (2001). Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius.

Vykdydamos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją ir ieškodamos optimaliausių sprendimų jai įgyvendinti, ministerijos (Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų ir kt.) bei joms pavaldūs departamentai sudaro sutartis ir bendradarbiauja.

Pavyzdžiui, daugelį išskylančių problemų vykdant nepilnamečių teisės pažeidimų prevenciją Policijos departamentas sprendžia kartu su Švietimo ir mokslo ministerija. Policijos pareigūnai dalyvauja švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudarytų prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse veikloje. Nemaža šalies teritorinių policijos įstaigų yra pasirašiusios bendradarbiavimo sutartis, parengusios bendros veiklos planus su konkrečiomis mokyklomis, vaikų ir jaunimo klubais, psichologinės pagalbos ir krizių centrais, nevyriausybinėmis organizacijomis (Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos).

2. 2. Mokykloje veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema

Nors nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija yra vykdoma valstybės, savivaldybių ir institucijų mastu, šiame darbe tyrimas bus nukreiptas tik į prevencijos sistemą mokyklose, labiausiai į prevencinio darbo grupių, kurios yra atsakingos už prevenciją, veiklos efektyvumą.

Kiekvienoje mokyklose yra numatytos ir turi veikti prevencinio darbo grupės (LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“), kurių paskirtis – spręsti prevencinio darbo klausimus mokykloje vykdant teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevencijos klausimus bei organizuojant pagalbos mokiniui, mokytojui ir tėvams (globėjams, rūpintojams) teikimą.

Šios grupės pagal įsakymą turi rengti prevencinio darbo planus, atlikti situacijos vertinimą ir stebėseną, nagrinėti prevencinio darbo klausimus, aprobuoti mokykloje vykdomus projektus ir įgyvendinti teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS ir kitus prevencinius projektus, vykdyti mokyklos bendruomenės švietimą ir vaiko teisių apsaugą, teisės pažeidimų prevenciją ir mokinių užimtumą, kasmet rengti ataskaitas už atliktą darbą ir teikti siūlymus prevenciniam darbui gerinti savivaldybės administracijai, mokyklos tarybai ir tėvų susirinkimui nepriklausomai nuo mokyklos pavaldumo ir nuosavybės formos.

Darbo grupė sudaroma iš 7 – 15 narių:

- mokyklos vadovo ar vadovo pavaduotojo ugdymui,
- mokytojų,

- klasės auklėtojų,
- socialinio pedagogo,
- psichologo,
- visuomenės sveikatos priežiūros specialisto,
- specialiojo pedagogo.

Darbo grupei vadovauja mokyklos vadovas arba mokyklos vadovo pavaduotojas ugdydami. Darbo grupės sudėtį tvirtina mokyklos vadovas.

Į darbo grupę gali būti įtraukiami mokiniai, tėvai (globėjai, rūpintojai), atstovai iš mokyklos savivaldos institucijų, seniūnijų, policijos, vaikų teisių apsaugos, pedagoginės psichologinės tarnybos ir kiti asmenys ar socialinėse institucijose dirbantys specialistai, kurie gali prisidėti prie prevencinės veiklos organizavimo mokykloje.

Prevencinio darbo grupės savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, kitais teisės aktais.

Mokyklos vadovas ne tik vadovauja prevencinei darbo grupei bei tvirtina jos sudėtį. Pagal „Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros“ (LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2007m. birželio 28 d. Nr. X-1238) įstatymą, jis taip pat yra atsakingas už kitus su nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija susijusius veiksmus:

1) užtikrina sveiką, saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką;

2) tvarko pašalinių asmenų patekimo į mokyklą apskaitą ir tai kontroliuoja, organizuoja jos teritorijos ir prieigų stebėjimą, informuoja teritorinę policijos įstaigą apie žinomus ar įtariamus smurto, prievartos, narkotikų platinimo, viešosios tvarkos ir kitų pažeidimų atvejus;

3) supažindina mokyklos bendruomenę su teisės aktais, reglamentuojančiais vaiko teises, pareigas ir atsakomybę už teisės pažeidimus, mokyklos lankymą, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, nusikalstamumo prevenciją ir mokinių užimtumą;

4) bendradarbiauja su pagalba mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančiomis įstaigomis, teritorine policijos, socialinių paslaugų, sveikatos įstaigomis, vaiko teisių apsaugos tarnybomis ir kitomis institucijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje;

5) prireikus sudaro sutartis su institucijomis, dirbančiomis prevencinį darbą savivaldybėje, kitose vietovėse dėl pagalbos teikimo mokykloje ar už jos ribų;

6) organizuoja mokinių užimtumą po pamokų ir mokinių atostogų metu.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“ įpareigoja mokyklos vadovą:

7) informuoti mokyklos bendruomenę apie pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių institucijų, policijos, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, Pedagoginės psichologinės tarnybos, Psichikos sveikatos centro, Priklausomybės ligų centro, Lietuvos AIDS centro bei organizacijų, dirbančių teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, smurto, prievartos, savižudybių, ŽIV/AIDS prevencijos srityje, adresus ir telefonus;

8) integruoti į mokyklos ugdymo turinį mokytojų, socialinių pedagogų, psichologų, visuomenės sveikatos specialistų, klasės auklėtojų organizuojamą Narkotinių medžiagų, alkoholio bei tabako vartojimo prevencijos kursą apie narkotinių medžiagų, alkoholio bei tabako žalą žmogaus sveikatai bei visuomenei;

9) sudaryti sąlygas tobulinti administracijos, mokytojų, psichologų, socialinių pedagogų, klasių auklėtojų ir kitų asmenų, dirbančių su vaikais, kvalifikaciją narkotinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto, prievartos, savižudybių, nusikalstamumo ir kitais prevencinio darbo klausimais;

10) užtikrinti, kad narkomanijos, ŽIV/AIDS, prievartos, smurto, nusikalstamumo ir kitoms prevencinėms programoms įgyvendinti būtų naudojama Švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota literatūra ir vaizdinės priemonės;

11) sudaryti sąlygas mokinių atostogų metu naudotis mokyklų baze vietos bendruomenės vaikams, ypatingą dėmesį skirti probleminių ir socialiai remtinų šeimų vaikams.

Kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje vykdoma socialinė pedagoginė pagalba mokiniui. 2004m. birželio 15d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo“ įpareigoja mokyklų socialinius pedagogus, klasių auklėtojus, mokytojus, administraciją ir kitus darbuotojus teikti pagalbą, susijusią su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu.

Socialinis pedagogas telkia mokyklos Pagalbos komandą, rengia Pagalbos teikimo planą, koordinuoja jo įgyvendinimą mokykloje ir už jos ribų bei pats teikia Pagalbą vaikams, kai neužtenka klasės auklėtojo ar mokytojo kompetencijos. Klasės auklėtojas ir mokytojas teikia Pagalbą savo klasės ar grupės vaikams.

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo rūšys:

- Konsultavimas (mokinio, mokinių grupės, mokytojų, tėvų).
- Tyrimų organizavimas.
- Socialinių ir gyvenimo įgūdžių formavimas.
- Elgesio korekcija, socialiai priimtino elgesio modeliavimas.
- Nusikalstamumo, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, savižudybių ir kitų neigiamų socialinių reiškinių prevencija.

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formos:

- Individualus darbas su mokiniu – parama krizių metu, socialinių ir pedagoginių mokinio problemų sprendimas.
- Darbas su grupe – socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymas; ugdymo dalyvių tarpusavio santykių reguliavimas; palaikymo ar savipagalbos grupių organizavimas.
- Darbas su mokinio šeima sprendžiant problemas, trukdančias vaiko ugdymosi procesui, tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo stiprinimas.
- Darbas su mokyklos bendruomene – saugios aplinkos kūrimas ir palaikymas, savivaldos aktyvinimas, darbas su mokytojais, mokyklos administracija.
- Darbas su vietos bendruomene – ryšių tarp mokyklos ir vietos bendruomenės palaikymas; savanorių ir bendruomenės įtraukimas į informacinės, pedagoginės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimą.
- Darbas su socialiniais partneriais – vaiko teisių apsaugos tarnyba (VTAT), pedagogine psichologine tarnyba (PPT), policija, savivaldybių ir seniūnijų socialiniai darbuotojai, dienos centrai, krizių, vaiko raidos, pirminės sveikatos priežiūros, kultūros centrai, vaikų neformaliojo švietimo mokyklos ir kt.

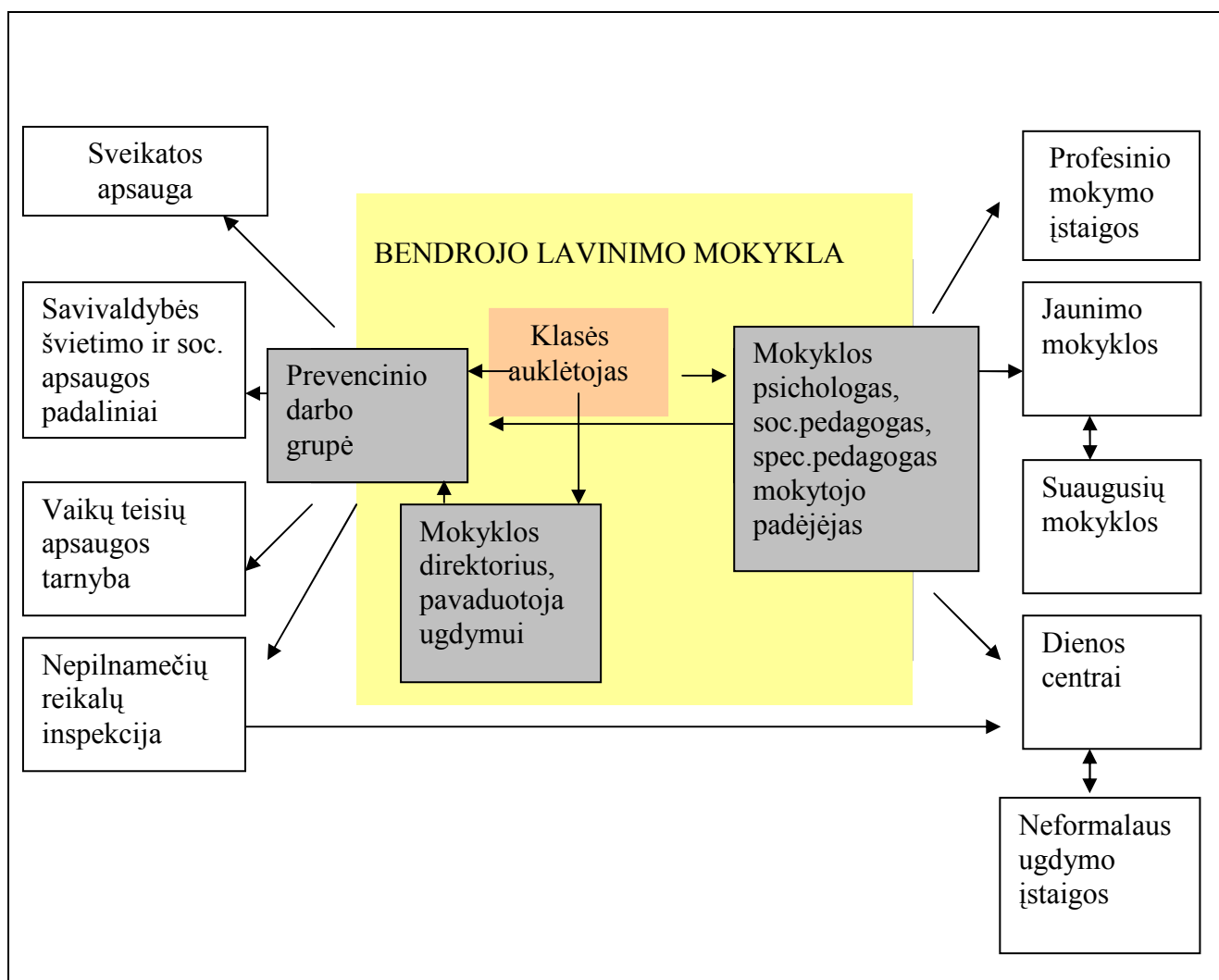
Mokykla, siekdama užtikrinti pagalbos veiksmingumą, sudaro sutartis su sveikatos, policijos, socialinėmis, vaiko teisių apsaugos ir kitomis institucijomis, dirbančiomis su vaikais bendruomenėje, savivaldybėje ar kitose vietovėse dėl Pagalbos teikimo mokykloje ir už jos ribų.

Kiekvienoje mokykloje turi būti vykdoma alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa (LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos patvirtinimo“).

Ši programa yra skirta priešmokyklinių grupių pedagogams, bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams, klasių auklėtojams, psychologams, socialiniams pedagogams, sveikatos priežiūros specialistams.

Programos tikslas - ugdyti asmenį, motyvuotą sveikai gyventi, nevartoti alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų. Programa integruojama į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių veiklas, dalykų pamokas pagal bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, klasės valandėles, popamokinę ir projektų veiklą, organizuojamus renginius. Ugdymosi pasiekimai vertinami pagal Programoje pateiktus reikalavimus: ką mokinys privalo žinoti, gebėti, kokius įgūdžius ir vertybines nuostatas turi įgyti. Vertinant taikomi neformaliojo – formuojamojo – vertinimo metodai ir būdai. Ugdytinių pasiekimai, atitinkantys iškeltus uždavinius, žinias, gebėjimus, įgūdžius ir vertybines nuostatas, yra prevencinės veiklos veiksmingumo rodiklis.

Kad aiškiau būtų galima pamatyti, kokie yra mokykloje už nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją atsakingi asmenys, kaip jie sąveikauja tarpusavyje bei kokie socialiniai partneriai pasitelkiami siekiant efektyvesnio darbo, pateikiamas paveikslas (žr. 2 paveikslą).

2pav. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistema ugdymo institucijoje

Šaltinis sudarytas darbo autoriaus

Mokykla vaikui, paaugliui yra antrasis socializacijos agentas po šeimos. Ugdymo institucijai tenka sunkus ir atsakingas uždavinys spręsti ugdytinio edukacinius, socialinius, psichologinius sunkumus, taikant pozityvios socializacijos programas, metodus, sėkmingo gyvenimo scenarijus, tuo siekiant užkirsti kelią deviantinio elgesio pasireiškimui.

Prevencijos vykdymui mokykloje didžiausias krūvis tenka prevencinio darbo grupei. Grupė sprendžia prevencinius klausimus; teikia pagalbą mokiniui, mokytojui, tėvams; įgyvendina projektus; atlieka situacijos vertinimą ir stebėseną.

Į prevencinio darbo grupės sudėtį įtraukiami mokytojai, klasių auklėtojai, socialinis pedagogas, specialusis pedagogas, psichologas. Prevencinės problemos yra sprendžiamos ne pavienių asmenų, o bendradarbiaujant.

Labai svarbus vaidmuo tenka klasių auklėtojams ir mokytojams. Pagal ministerijos parengtą Pavyzdinį mokytojo pareigybės aprašymą, mokytojai ir klasių auklėtojai teikia pagalbą mokiniui pastebėjus jo atžvilgiu taikomą psichologinę, fizinę prievartą ar įvairaus pobūdžio išnaudojimą; imasi atitinkamų priemonių pastebėjus ar įtarus mokinius apsvaigusius nuo psichiką veikiančių medžiagų; vykdo žalingų įpročių prevenciją, informuoja mokinio tėvus, mokyklos vadovą apie jų apraiškos atvejus. Klasių auklėtojai ir mokytojai integruoja su prevencija susijusias temas į dalykų pamokas, klasės valandėles, popamokinę veiklą, renginius bei įvairius projektus.

Mokyklos direktorius arba pavaduotoja ugdymui vadovauja prevencinio darbo grupei; mokyklos vadovas tvirtina jos sudėtį; užtikrina sveiką ir saugią mokyklos aplinką; tvarko pašalinių asmenų patekimo į mokyklą apskaitą; supažindina mokyklos bendruomenę su įstatymais, teisės aktais; bendradarbiauja su pagalba mokiniui, mokytojui, mokyklai teikiančiomis įstaigomis; organizuoja mokinių užimtumą po pamokų ir atostogų metu.

Dažnai mokykla nėra pajėgi įgyvendinti prevencinę veiklą viena, todėl ji pasitelkia socialinius partnerius: prevencinio darbo grupė bendradarbiauja su visuomenės sveikatos priežiūros specialistais, savivaldybės švietimo ir socialinės apsaugos padaliniais (PPT, VTAT ir kt), nepilnamečių reikalų inspekcija.

Profesinio mokymo įstaigos, jaunimo mokyklos, suaugusių mokyklos, dienos centrai, neformalaus ugdymo įstaigos įsitraukia į prevencinės politikos įgyvendinimą jau po asmenų pasitraukimo iš bendrojo lavinimo mokyklų. Šios įstaigos stengiasi užimti, motyvuoti, sudominti vaiką, paauglį ir taip apsaugoti jį nuo neigiamo aplinkos poveikio, asocialių grupių įtakos, kuri paskatintų delinkventinio elgesio atsiradimą.

2. 3. Socialinio pedagogo ir psichologo vaidmuo vykdant nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją

Socialinio pedagogo ir psichologo vaidmuo labai svarbus sprendžiant prevencines problemas mokykloje. Šių specialistų misija – spręsti vaikų, paauglių socialines, psichologines problemas.

Socialinis pedagogas - asmuo, kuris dirba ugdymo institucijose, turi pedagoginį išsilavinimą ir geba sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, ankstyvajai prevencijai bei socialiniai pedagoginiai reabilitacijai. (G.Kvieskienė, 2003)

Pagrindinis socialinio pedagogo veiklos tikslas – vaiko gerovė, saugumas siekiant pozityvios integracijos ir socializacijos visuomenėje. Socialinis pedagogas siekia vaikams geriau adaptuotis

visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais. Socialinis pedagogas, vykdydamas savo funkcijas, bendradarbiauja su klasių auklėtojais, kitais pedagogais, specialistais, įstaigos administracija sprendžiant vaikų socialines – pedagogines problemas, ieškant efektyvių pagalbos būdų. Socialinis pedagogas vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ar fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocijų ir elgesio bei kitų problemų prevencines programas; inicijuoja, organizuoja socialinių projektų kūrimą ir jų įgyvendinimą. Specialistas palaiko ryšius su įvairiomis valstybinėmis įstaigomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, teikiančiomis socialinę, psichologinę, teisinę pagalbą (Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ 2001m. gruodžio 14d. Nr. 1667)

Socialinis pedagogo paskirtis – būti vaiko advokatu visose kritinėse situacijose. Socialiniam pedagogui būtina išklausti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką ir jo globėjus, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų profesionalų, siekti padėti spręsti iškilusias problemas arba numatyti profesionalus (institucijas), galinčius padėti spręsti problemą, jei pats socialinis pedagogas jos išspręsti negali. (G. Kvieskienė, 2005)

Socialinis pedagogas savo darbe vadovaujasi tarptautiniais vaikų teises ir interesus reglamentuojančiais dokumentais, Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais norminiais aktais, pareigine instrukcija ir etikos principais.

Mokyklos psichologas įvertina ir padeda spręsti mokinio psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas.

Psichologas bendradarbiauja su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu, socialiniu pedagogu ir kitais su mokiniu dirbančiais specialistais, numatant ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus, dirba mokyklos prevencinio darbo grupėje; konsultuoja psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius mokinius, jų tėvus (globėjus, rūpintojus) šių problemų sprendimo klausimais; rengia individualias rekomendacijas mokinio psichologinėms, asmenybės ir ugdymosi problemoms spręsti; inicijuoja, rengia ir įgyvendina psichologinių problemų prevencijos programas, padedančias išvengti psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų bei veiksmingiau ugdyti psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų turinčius mokinius; dalyvauja formuojant teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį į psichologinių, asmenybės ir ugdymo problemų turinčius mokinius bei jų ugdymą kartu su bendraamžiais; šviečia mokyklos bendruomenę vaiko raidos psichologijos, pedagoginės ir socialinės psichologijos klausimais; renka ir kaupia informaciją, reikalingą konsultuojamų mokinių problemoms spręsti, bendradarbiaudamas su mokyklos bendruomene, esant būtinybei – su kitomis institucijomis (Vaiko teisių apsaugos tarnybomis,

psichikos sveikatos centrais, policija ir kt.), bei atlieka mokinių veiklos ir elgesio pamokų metu stebėseną; atlieka aktualius mokykloje psichologinius tyrimus atsižvelgdamas į mokyklos bendruomenės poreikius; dalyvauja kuriant rengiamas (aprobuojamas) mokinio psichologinio vertinimo metodikas, mokslo ir studijų institucijų vykdomus projektus (Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pareiginės instrukcijos tvirtinimo“ 1999m. gegužės 11d. Nr. 629).

III. NUSIKALSTAMUMO IR ŽALINGŲ ĮPROČIŲ PREVENCIJOS SISTEMOS EFEKTYVUMO JONIŠKIO MIESTO MOKYKLŲ PAVYZDŽIU TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant išsiaiškinti mokyklose veikiančios nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemos efektyvumą bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, Joniškio miesto Saulės vidurinėje mokykloje ir Aušros gimnazijoje balandžio mėnesį buvo atliktas tyrimas. Tyrimas atliktas panaudojant anketinę apklausą.

Tyrimo metu naudoti 3 klausimynai: vienas jų skirtas mokyklos mokytojams, antras – mokyklų prevencinio darbo grupėms, trečias – mokyklų mokiniams. Anketa mokytojams sudaro 7 klausimų blokus, anketas prevencinio darbo grupėms bei mokiniams sudaro po 10 klausimų blokų.

Anketinės apklausos būdu apklausti 36 mokytojai, 11 mokyklų prevencinio darbo grupių narių ir 74 mokiniai. Iš viso tyrime dalyvavo 121 respondentas (N= 121)

Prieš apklausą respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu bei gautų duomenų panaudojimu. Mokytojų buvo paprašyta nurodyti pedagoginio darbo stažą ir kvalifikacinę kategoriją, prevencinio darbo grupių – pedagoginio darbo stažą bei pareigas mokykloje, mokinių buvo paprašyta nurodyti lytį, amžių, klasę bei apytikslį mokymosi vidurkį. Anketos buvo anoniminės, nereikėjo nurodyti nei vardo, nei pavardės. Respondentams buvo akcentuojama, jog svarbiausia yra tik jų nuomonė.

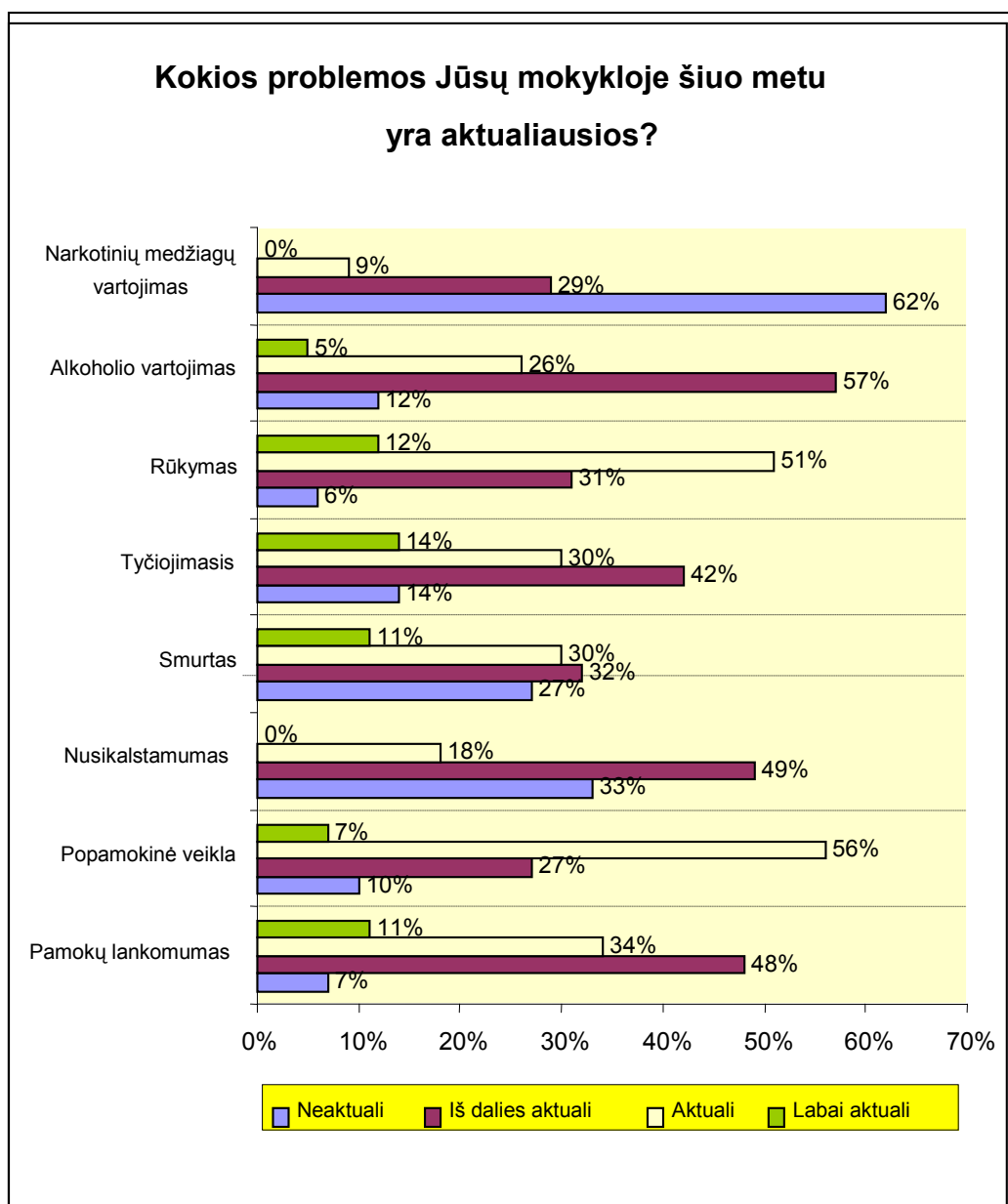
Gauti mokytojų, prevencinio darbo grupių bei mokinių klausimynų duomenys buvo statistiškai apdoroti, gauti rezultatai išanalizuoti. Rezultatai pateikiami grafiškai (diagramų ir lentelių pavidalu), kad labiau išryškėtų vyraujančios ir rečiau pasikartojančios respondentų nuomonės.

3. 2. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimė dalyvavusių mokytojų darbo stažas nuo 1 iki 38 metų. Tai 6 mokytojai, 18 vyresniųjų mokytojų, 12 mokytojų metodininkų.

Mokytojų apklausos tikslas - išsiaiškinti mokyklose vyraujančių problemų aktualumą; asmenis, į kuriuos mokiniai dažniausiai kreipiasi dėl iškilusių problemų; priemonės, kuriomis vykdoma prevencinė veikla mokykloje; mokinių aktyvumą dalyvaujant prevencinei veiklai skirtuose renginiuose; asmenis, kurie skaito mokykloje nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos paskaitas bei tų paskaitų lygį.

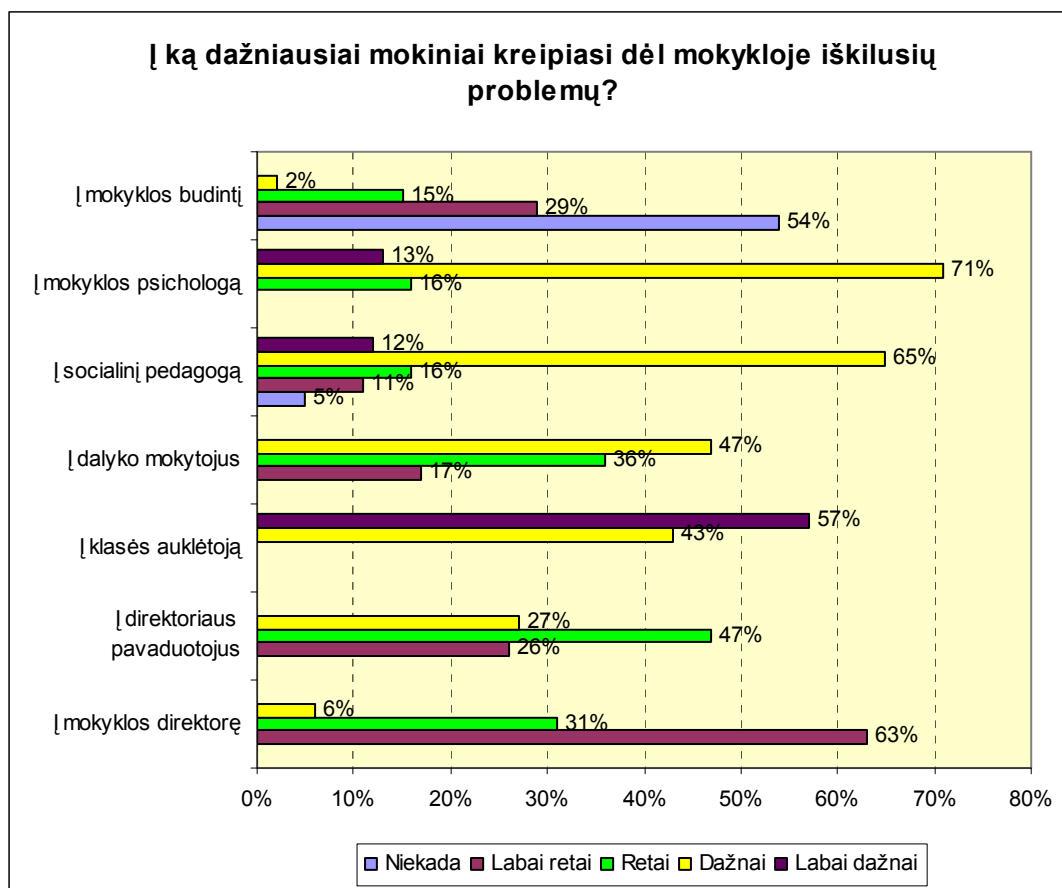
Pirmuoju anketos klausimu buvo siekta išsiaiškinti, kokios problemos mokyklose šiuo metu yra aktualiausios (žr. 3 paveikslą).

3 pav. Aktualiausios mokyklų problemos

Kaip matyti iš paveikslėlio, daugiau nei pusė (56%) mokytojų rūkymą vadina aktualia ir labai aktualia problema; beveik pusei respondentų (44%) aktuali problema yra tyčiojimas; 41% pedagogų kaip aktuali ir labai aktuali problemą mokykloje išskiria smurtą (priekabiavimą, reketą). Neaktualiausia problema, mokytojų nuomone (62%), mokyklose kol kas yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas.

Antru anketos klausimu siekta išsiaiškinti į ką, mokytojų nuomone, mokiniai dažniausiai kreipiasi dėl mokykloje iškilusių problemų (žr. 4 paveikslą).

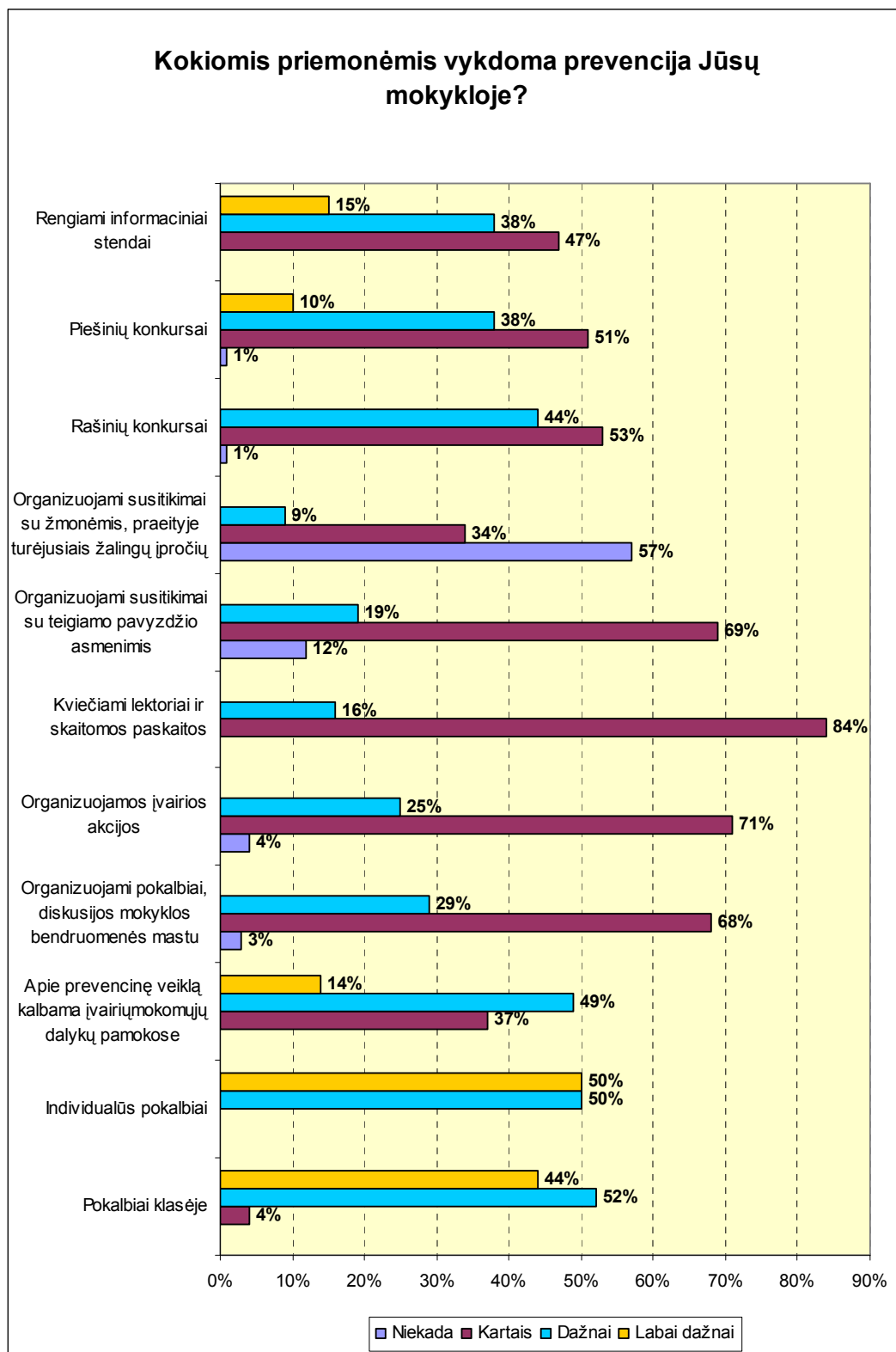

4 pav. Asmenys, į kuriuos mokiniai dažniausiai kreipiasi dėl iškilusių problemų

Visi mokytojai (100%) teigia, kad dažniausiai dėl iškilusių problemų mokiniai kreipiasi į savo auklėtoją; 84% respondentų sako, kad mokiniai savo problemas patiki ir sprendžia kartu su mokyklos psichologu; 77% pedagogų sako, kad mokiniai ne mažiau pasitiki ir mokyklos socialiniu pedagogu. 73% mokytojų teigia, kad į direktoriaus pavaduotoją mokiniai retai kreipiasi dėl iškilusių problemų; daugiau nei pusė tyrimo dalyvių (53%) mano, jog mokiniai retai arba labai retai kreipiasi į dalykų mokytojus, tuo tarpu mažiau nei pusė pedagogų (47%) sako, kad mokiniai gana dažnai kreipiasi į mokytojus dalykininkus. Beveik visi mokytojai (94%) sako, kad mokyklos direktorius nėra tas asmuo, kuriuo mokiniai pasitikėtų ir kartu spręstų iškilusias problemas; 83% respondentų sako, kad į mokyklos budintį mokiniai arba kreipiasi retai, arba išvis nesikreipia.

Galima daryti išvadą, jog dažniausiai dėl iškilusių problemų mokiniai kreipiasi į savo klasės auklėtoją. Mokyklos administracijos darbuotojams – direktoriui ir mokyklos pavaduotojai – mokiniai nelinkę atvirauti ir pasakoti savo subjektyvių išgyvenimų.

Trečiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti priemones, kuriomis vykdoma prevencinė veikla mokyklose (žr. 5 paveikslą).

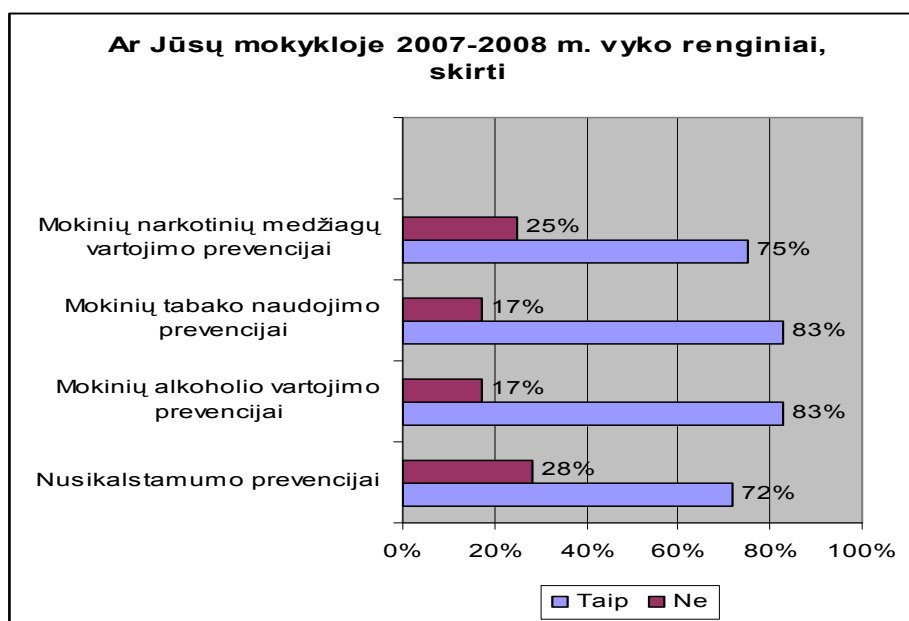
5 pav. Prevencinės veiklos priemonės mokykloje

Iš mokytojų atsakymų paaiškėjo, jog labai dažnai kaip prevencinę priemonę visi mokytojai (100%) naudoja individualius pokalbius su problemišku mokiniu; beveik visi pedagogai (96%) organizuoja bendrus pokalbius klasėse; 63% mokytojų sako, jog apie prevencinę veiklą kalbama įvairių mokomųjų dalykų pamokose; pusė respondentų (53%) mini informacinių stendų rengimą su nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai skirta informacija.

84% mokytojų sako, jog lektoriai skaityti paskaitų į mokyklas kviečiami tik kartais; retai mokyklose organizuojamos ir įvairios akcijos (71% teigia), susitikimai su teigiamo pavyzdžio žmonėmis (69%), pokalbiai, diskusijos mokyklos bendruomenės mastu (68%), piešinių konkursai (53%), rašinių konkursai (51%). Daugiau kaip pusė respondentų (57%) pripažįsta, jog niekada nebuvo organizuojami susitikimai su žmonėmis, praeityje turėjusiais žalingų įpročių.

Apibendrintai galima pasakyti, jog dažniausiai mokytojų naudojamos prevencinės priemonės – individualūs pokalbiai su mokiniu bei bendri pokalbiai klasėse. Dažniausiai tokie pokalbiai vyksta mokiniams pasyviai klausantis klasės auklėtojų, dalykų mokytojų. Tokios priemonės nėra labai veiksmingos, atvirkščiai – jos gali pagreitinti mokinių, linkusių į deviantiškumą, socialaus elgesio atsisakymą ir pripažinimo ieškojimą išitraukiant į asocialias grupes. Iš pokalbių su mokyklų mokytojais paaiškėjo, jog dažniausiai nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos temos yra integruojamos į biologijos, gamtos ir etikos dalykų turinį. Retai naudojamos tokios prevencinės priemonės kaip lektorių paskaitos, akcijos, pokalbiai, diskusijos bendruomenės mastu, piešinių, rašinių konkursai rodo akivaizdų prevencinės veiklos metodų įvairovės trūkumą.

Sekančiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti mokykloje 2007-2008 metais vykusius nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos renginius bei apytikslų jų renginių skaičių (žr. 6 paveikslą).

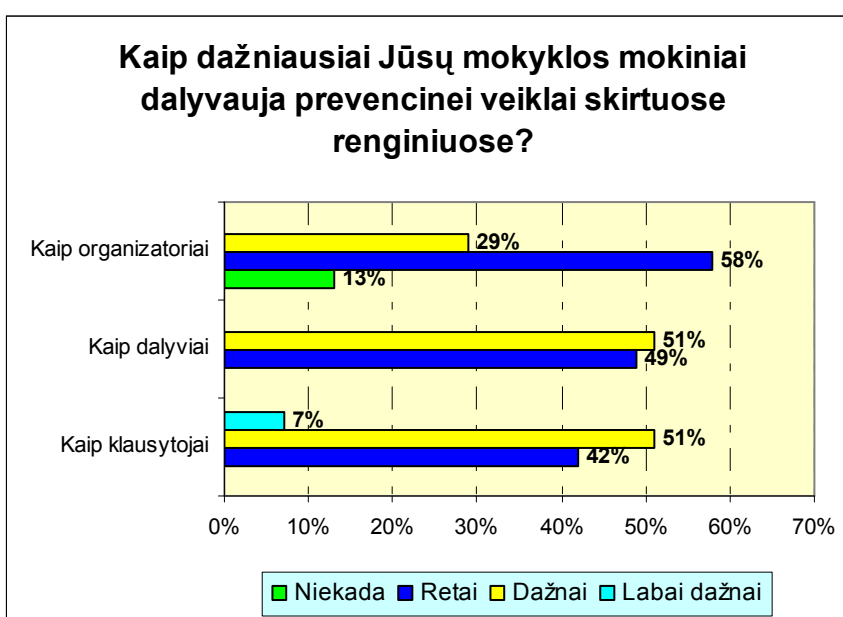

6 pav. 2007-2008 metais vykę prevencijai skirti renginiai

Po 83% mokytojų teigia, jog 2007-2008 metais mokykloje vyko tabako naudojimo ir alkoholio vartojimo prevencijai skirti renginiai; kiek mažiau (75%) pedagogų tvirtina, kad mokykloje vyko narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai skirti renginiai; mažiausia dalis tyrimo dalyvių (72%) sako, jog nusikalstamumo prevencijai skirti renginiai taip pat vyko per pastaruosius metus.

Mokytojai, paprašyti nurodyti apytikslį vykusių renginių skaičių, pažymi, jog per 2007-2008 metus tokių renginių buvo apie 1-2.

Penktu anketos klausimu norėta sužinoti mokytojų nuomonę apie mokinių aktyvumą dalyvaujant mokykloje organizuojamuose nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai skirtuose renginiuose (žr. 7 paveikslą).

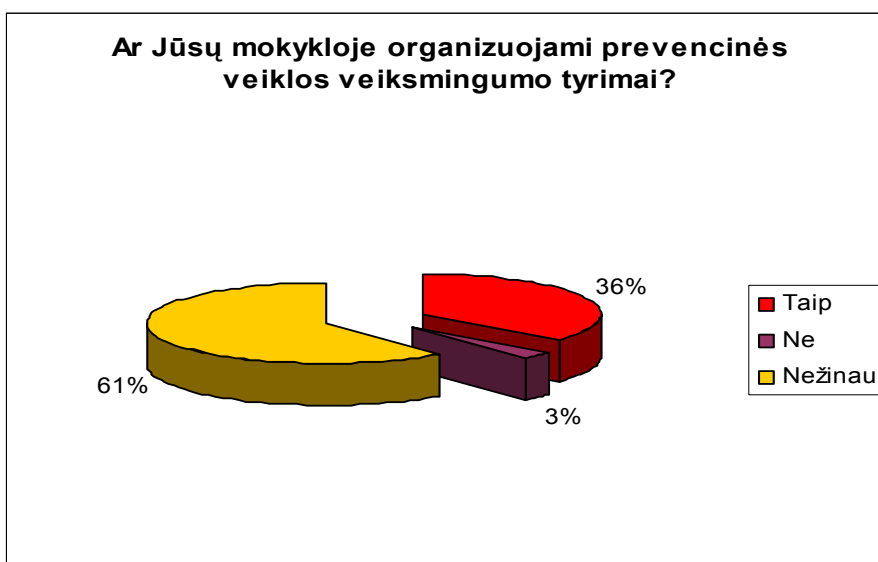
7 pav. Mokinių aktyvumas dalyvaujant prevencijai skirtuose renginiuose

58% mokyklos pedagogų sako, jog jų ugdytiniai prevencijai skirtus renginius dažniausiai stebi klausydamiesi; daugiau nei pusė respondentų (52%) teigia, jog mokiniai renginiuose dalyvauja patys; 29% pažymi, jog mokiniai prisideda prie tokių renginių organizavimo.

Galima daryti išvadą, jog dažniausiai mokiniai prevencijai skirtuose renginiuose dalyvauja tik kaip pasyvūs klausytojai. Pasigendama didesnio mokinių aktyvumo, iniciatyvumo dalyvaujant bei organizuojant prevencinės veiklos renginius. Mokytojai turėtų labiau skatinti mokinių veiklumą.

Sekančiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti, ar mokykloje organizuojami prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai (žr. 8 paveikslą).

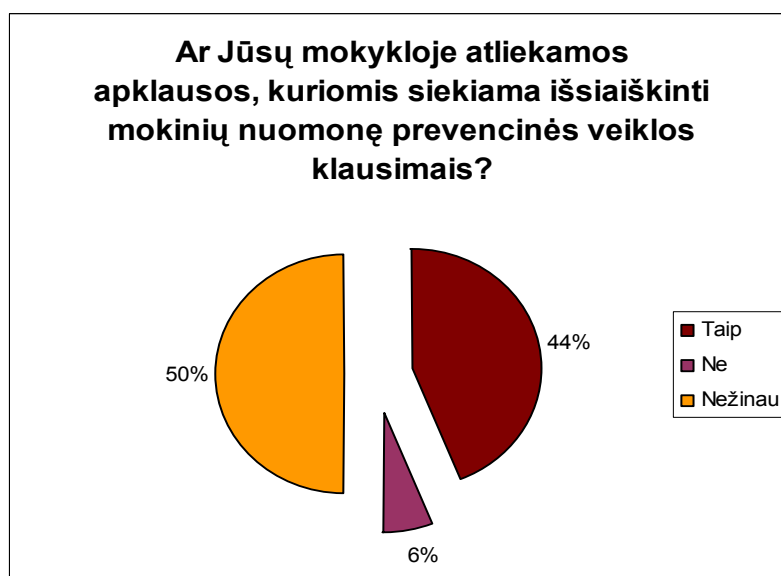

8 pav. Prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimų organizavimas

Prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai labai svarbūs siekiant įsivertinti, ar efektyvios pasirinktos prevencinės veiklos formos, priemonės, metodai mokykloje; ar teigiamai prevencinė veikla įtakoja asmenis, į kuriuos nukreipti pasirinkti veiksmai. Paveiksle aiškiai matosi, jog didžioji dalis mokytojų (61%) net nežino, ar mokykloje yra organizuojami prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai; 36% respondentų sako, jog tokie tyrimai yra organizuojami jų mokykloje; 3% pripažįsta, jog prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai nėra atliekami.

Galima daryti išvadą, jog ugdymo institucijose trūksta bendruomenės susitelkimo ir bendradarbiavimo siekiant efektyvios prevencijos.

Septintu anketos klausimu norėta išsiaiškinti, ar mokyklose, organizuojant prevencinę veiklą, yra atsižvelgiama į mokinių nuomonę (žr. 9 paveikslą).

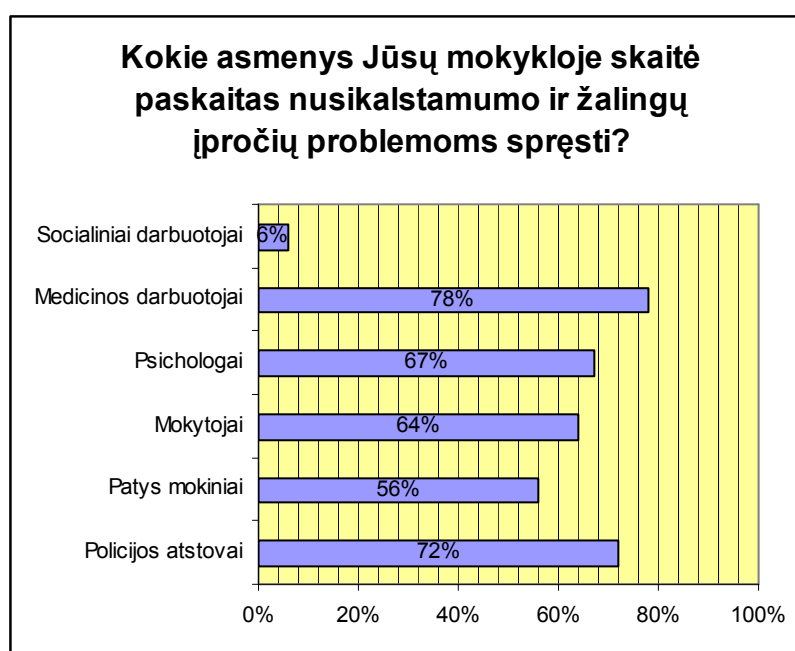

9 pav. Mokinių nuomonių apie prevencinę veiklą apklausų organizavimas

Pusė tyrimo dalyvių (50%) sako nežinantys, ar mokykloje yra atliekamos mokinių nuomonių apklaustos; beveik tiek pat respondentų (44%) teigia, jog tokio pobūdžio apklaustos ugdymo įstaigose visgi yra organizuojamos; 6% pripažįsta, jog į mokinių norus bei pageidavimus nėra atsižvelgiama organizuojant prevencinę veiklą.

Toks didelis procentas mokytojų, nežinančių, ar mokykloje yra atliekamos mokinių nuomonių prevencijos klausimais apklaustos, verčia abejoti, ar išvis mokyklose mokytojams yra svarbi ugdytinių nuomonė prevencinės veiklos klausimais.

Paskutiniu anketos klausimu siekta sužinoti, kas mokykloje skaito paskaitas nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos temomis bei koks, mokytojų nuomone, tų paskaitų lygis (žr. 10 paveikslą).

10 pav. Asmenys, skaitę paskaitas prevencinėms problemoms spręsti

Iš paveikslo matyti, jog dažniausiai nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai skirtas paskaitas skaito visuomenės sveikatos priežiūros specialistas (78% atsakiusių); 72% mokytojų teigia, kad dažnai prevencinio pobūdžio paskaitas skaito policijos darbuotojai; 67% sako, jog prevencijai skirtas paskaitas skaito psichologai, 64% - kad mokytojai, 56% - kad patys mokiniai ir tik 6% mokytojų sako, kad prevencijai skirtas paskaitas skaito socialinis pedagogas.

Tyrimui reikšminga labai maža dalis mokytojų, teigiančių, kad paskaitas skaito socialinis pedagogas. Šis specialistas yra tiesiogiai atsakingas už pozityvią vaikų, paauglių socializaciją bei įvairių sunkumų šalinimą, todėl tikslingos šio specialisto prevencinio pobūdžio paskaitos būtų labai svarbus prevencinės veiklos efektyvumo kriterijus.

Prevencinio darbo grupių apklausoje dalyvavo 11 mokyklose veikiančių prevencinio darbo grupių narių. Jų darbo stažas – nuo 1 iki 47 metų. Tai 3 mokytojai, 2 vyresnieji mokytojai, 1

mokytojas metodininkas, 1 direktoriaus pavaduotoja ugdymui, 2 visuomenės sveikatos priežiūros specialistai ir 2 socialiniai pedagogai.

Prevenčinio darbo grupių apklausos tikslas – išsiaiškinti grupių sudėtį; svarbiausias funkcijas; veiklos plano įvertinimą; asmenis, kuriems tenka didžiausias krūvis įgyvendinant prevenciją; sritis, kuriose prevenčinio darbo grupei pavyksta pasiekti geriausių rezultatų bei tų sričių pasirinkimo kriterijus; bendradarbiavimo su socialiniais partneriais formas bei rezultatus.

Pirmu anketos klausimu siekta sužinoti, kokias svarbiausias prevenčinio darbo grupių funkcijas išskiria respondentai (žr. 1 lentelę).

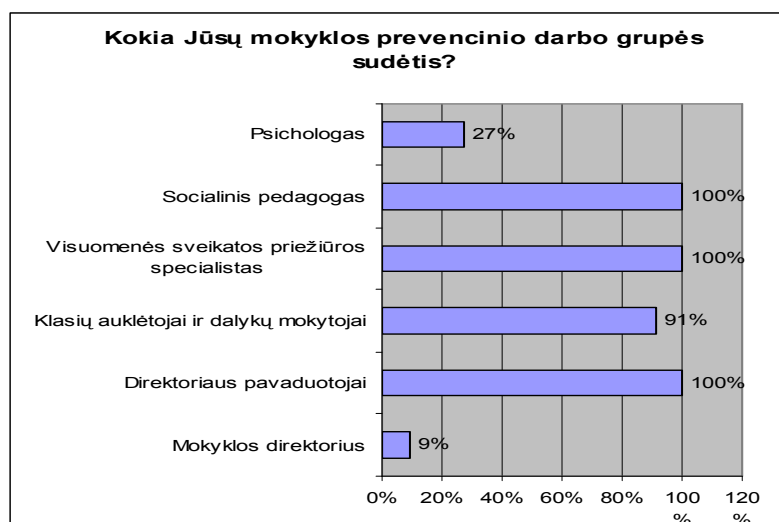
Svarbiausios prevenčinio darbo grupių funkcijos

1 lentelė

Tyrimo dalyvių išvardintos prevenčinio darbo grupių funkcijos	Dokumentų, reglamentuojančių prevenčinio darbo grupių veiklą, nustatytos pagrindinės funkcijos
<ol style="list-style-type: none"> 1. Saugios mokyklos kūrimas 2. Užimtumo skatinimas 3. Mokyklos bendruomenės švietimas 4. Mokymosi motyvacijos skatinimas 5. Socialinių įgūdžių formavimas 6. Moksleivių sveikatos priežiūra 7. Žalingų įpročių prevencija 8. Psichologinė pagalba 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prevenčinio darbo planų rengimas 2. Situacijos vertinimas ir stebėseną 3. Prevenčinio darbo klausimų nagrinėjimas 4. Teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevencijos projektų įgyvendinimas 5. Vaiko teisių apsauga 6. Teisės pažeidimų prevencija 7. Ataskaitų už atliktą darbą rengimas 8. Siūlymų teikimas prevenčiniam darbui gerinti savivaldybės administracijai, mokyklos tarybai, tėvų susirinkimams.

Remiantis respondentų atsakymais, galima daryti išvadą, jog ne visas įstatymų nustatytas funkcijas atlieka prevenčinio darbo grupės. Pasigendama labai svarbių praktinių prevenčinio veiksmų: situacijos vertinimo ir stebėsenos; vaiko teisių apsaugos bei teisės pažeidimų prevencijos; teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevencijos projektų rengimo ir įgyvendinimo.

Antru anketos klausimu siekta išsiaiškinti mokyklų prevenčinio darbo grupių sudėtį (žr. 11 paveikslą).

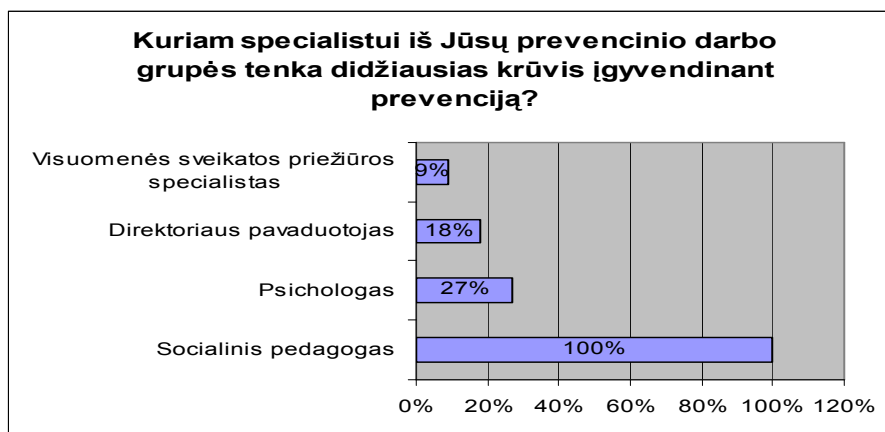
11 pav. Prevencinio darbo grupės sudėtis

Visi respondentai (100%) teigia, jog į prevencinio darbo sudėtį įeina socialinis pedagogas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas ir direktoriaus pavaduotojas ugdymui. Tik beveik trečdalis (27%) apklaustųjų sako, jog prevencinei darbo grupei priklauso ir mokyklos psichologas. Po 9% atsakiusiųjų prevencinio darbo narių tarpe mini mokyklos direktorių, klasių auklėtojus bei dalykų mokytojus.

Galima daryti išvadą, jog mokyklų prevencinio darbo grupių pagrindą dažniausiai sudaro tik socialinis pedagogas, medicinos darbuotojas ir direktoriaus pavaduotoja. Tai nėra pakankama už prevencinę veiklą atsakingų asmenų grupė. Prevencinio darbo grupė turi būti sudaryta mažiausiai iš 7 narių. Į darbo grupę rekomenduojama įtraukti mokinius, tėvus (globėjus, rūpintojus), atstovus iš mokyklos savivaldos institucijų, seniūnijų, policijos, vaikų teisių apsaugos, pedagoginės psichologinės tarnybos ir kitus asmenis ar socialinėse institucijose dirbančius specialistus, kurie gali prisidėti prie prevencinės veiklos organizavimo mokykloje.

Apibendrintai galima pasakyti, jog mokyklų prevencinio darbo grupių narių skaičius yra per mažas, grupės yra uždaro tipo, t. y. į savo veiklą neįtraukia mokinių, tėvų, mokyklos savivaldos institucijų bei socialinių partnerių. Platesnis už prevenciją atsakingų asmenų ratas, sutelktumas, sėkmingas bendradarbiavimas didina veiklos efektyvumo galimybes.

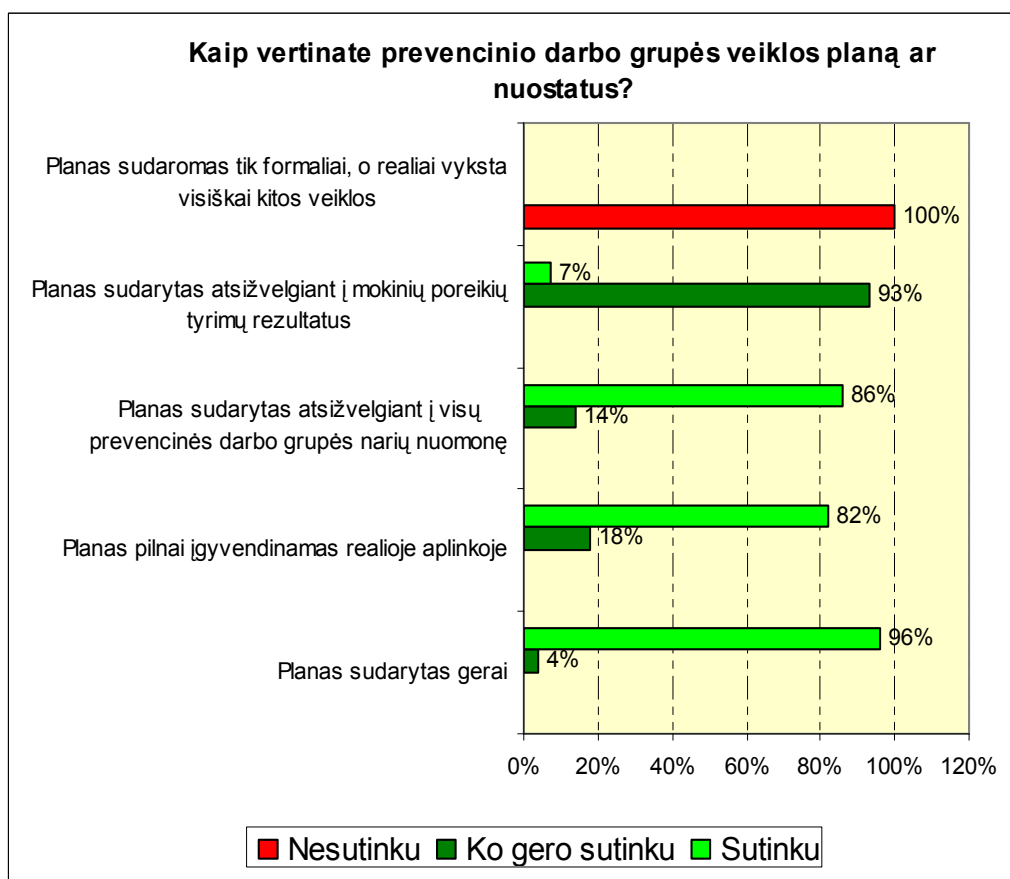
Trečiu anketos klausimu norėta išsiaiškinti specialistus, kuriems tenka didžiausias krūvis įgyvendinant prevencinę veiklą mokyklose (žr. 12 paveikslą).

12 pav. Specialistai, kuriems tenka didžiausias krūvis įgyvendinant prevenciją

Nors prevencinio darbo grupė yra sudaryta tam, kad bendrų pastangų dėka mokykloje būtų siekiama prevencinės veiklos efektyvumo, iš respondentų atsakymų matyti (100%), jog mokyklose už prevencinę veiklą dažniausiai atsakingas tik socialinis pedagogas.

Ketvirtu anketos klausimu siekta sužinoti, kaip prevencinio darbo grupės nariai vertina savo veiklos planą (žr. 13 paveikslą).

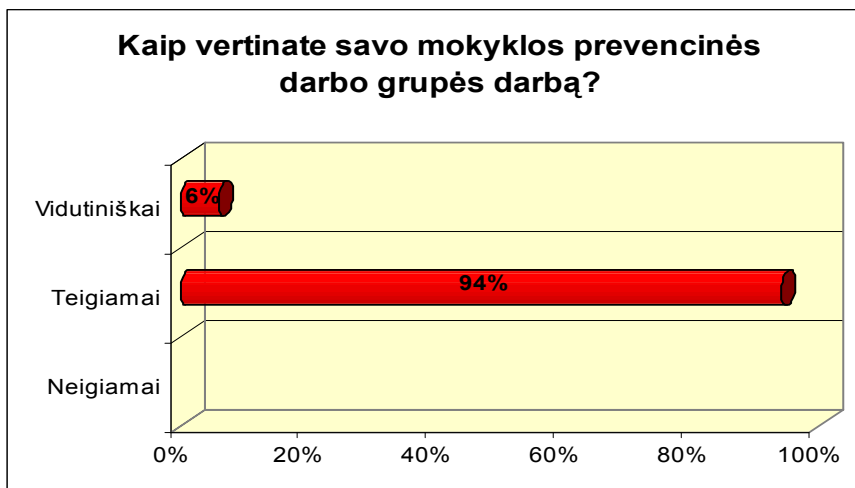
13 pav. Prevencinio darbo grupės veiklos plano vertinimas

Visi tyrimo dalyviai (100%) nesutinka, jog prevencinės veiklos planas sudarytas tik formaliai; 95% respondentų, teigia, kad prevencinės veiklos planas jų manymu sudarytas gerai; 82% apklaustųjų sako, jog planas yra pilnai įgyvendinamas realioje veikloje. Paklausus, ar prevencinės

veiklos planas yra sudaromas atsižvelgiant į visų prevencinės darbo grupės narių nuomonę, net 86% apklaustųjų atsakė teigiamai, tačiau net 93% grupės narių nėra įsitikinę, jog planas yra sudarytas atsižvelgiant į mokinių poreikių tyrimų rezultatus.

Galima daryti išvadą, jog grupės prevencinės veiklos planas yra sudarytas gerai, tačiau kaip didžiausią trūkumą galima įvardinti tai, jog sudarant planą, nelabai atsižvelgiama į mokinių – prevencijos objektų - nuomonę prevencinės veiklos klausimais.

Sekančiu anketos klausimu norėta sužinoti, kaip respondentai vertina praktinę prevencinio darbo grupės veiklą (žr. 14 paveikslą).

14 pav. Prevencinės darbo grupės veiklos vertinimas

Beveik visi (94%) prevencinio darbo grupių nariai savo veiklą vertina teigiamai, 6% tyrimo dalyvių pripažįsta veiklą vertinantys vidutiniškai.

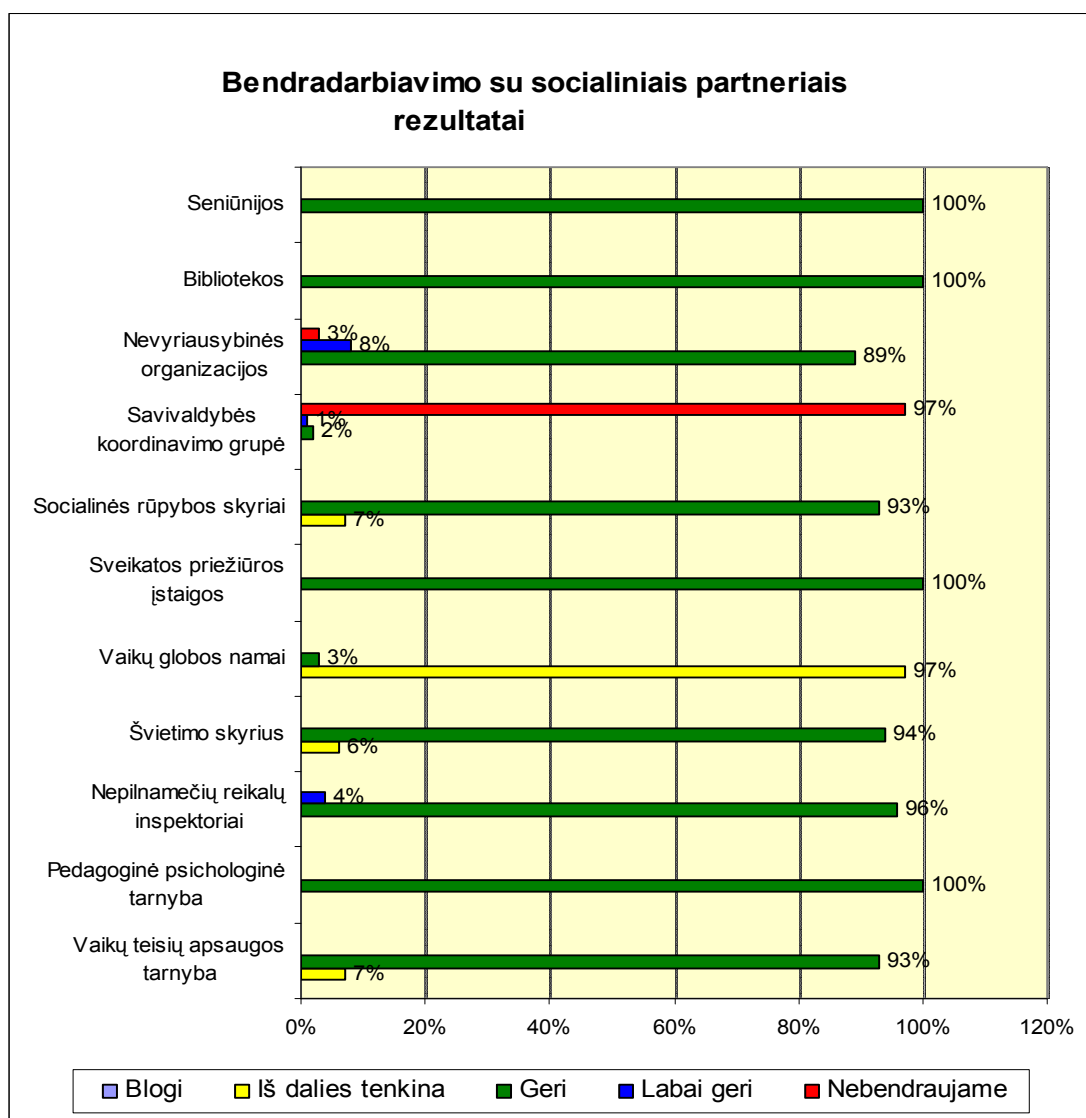
Šeštu anketos klausimu siekta išsiaiškinti, su kokiais socialiniais partneriais mokykla bendradarbiauja organizuodama nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją, kokia respondentų nuomonė apie bendradarbiavimo formas bei rezultatus (žr. 15 paveikslą).

15 pav. Mokyklos bendradarbiavimas su socialiniais partneriais

Iš paveikslo matyti, jog prevencinio darbo grupės bendradarbiauja su socialinės rūpybos skyriais, sveikatos priežiūros įstaigomis, švietimo skyriumi, nepilnamečių reikalų inspekcija, pedagogine psichologine tarnyba (PPT), vaiko teisių apsaugos tarnyba (VTAT). 91% respondentų teigia bendradarbiaujantys su vaikų globos namais, su biblioteka ir nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO) sako bendradarbiaujantys 82% prevencinio darbo grupės narių. 62% tyrimo dalyvių teigia palaikantys ryšius su seniūnijomis. Tik nedidelė dalis (3%) prie socialinių partnerių priskiria savivaldybės koordinavimo grupę, atitinkamai 97% prevencinio darbo grupių narių pripažįsta su koordinavimo grupės išvis nebendradarbiaujantys.

Tyrimui reikšminga tai, jog beveik visi respondentai teigia nebendradarbiaujantys su savivaldybių koordinavimo grupe. Bendradarbiauti su savivaldybių koordinavimo grupe yra prasminga dėl keleto svarbių priežasčių: koordinavimo grupė, bendradarbiaudama su prevencinio darbo grupe ugdymo institucijoje, teikia metodinę, informacinę, konsultacinę ir dalykinę pagalbą prevencijos klausimais neatsižvelgiant į mokyklų pavaldumą ir nuosavybės formas; inicijuoja pasitarimus, seminarus, mokymus aktualiais prevencinio darbo klausimais.

16 pav. Bendradarbiavimo su socialiniais partneriais rezultatai

Paveiksle matyti, kad labai gerais ir gerais bendradarbiavimo rezultatais yra įvertinamas darbas su nepilnamečių reikalų inspektoriais (96% + 4% = 100%), nevyriausybėmis organizacijomis (89% + 8% = 97%); gerais rezultatais prevencinio darbo grupės džiaugiasi bendradarbiaudamos su seniūnija (100%), bibliotekomis (100%), sveikatos priežiūros įstaigomis (100%), pedagogine psichologine tarnyba (100%), švietimo skyriumi (94%), socialinės rūpybos skyriais (93%), vaikų teisių apsaugos tarnyba (93%); tik iš dalies prevencinio darbo grupės tenkina bendradarbiavimas su vaikų globos namais (97%).

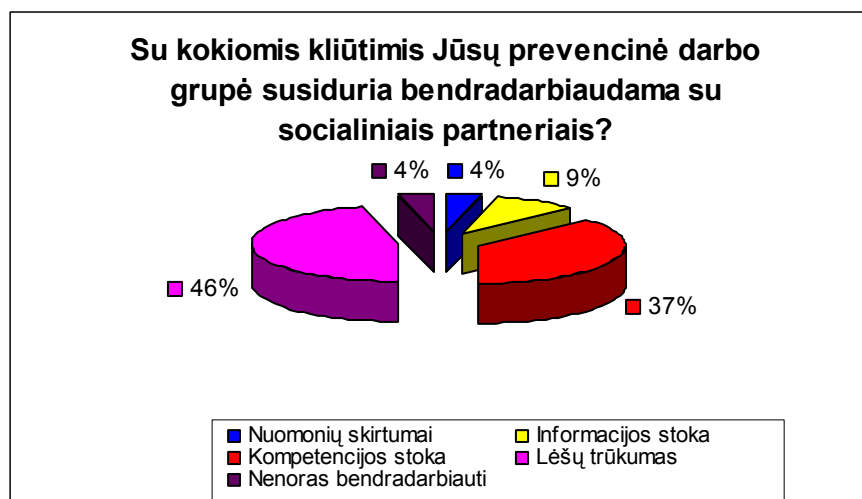
Galima daryti išvadą, jog dažniausiai bendradarbiavimas su socialiniais partneriais vyksta gerai.

Socialiniai partneriai	Bendradarbiavimo formos
1. Vaikų teisių apsaugos tarnyba	Informacija apie mokinį
2. Pedagoginė psichologinė tarnyba	Individualūs pokalbiai, informacija apie mokinį
3. Nepilnamečių reikalų inspektoriai	Individualūs pokalbiai, bendravimas telefonu
4. Švietimo skyrius	Projektai, apklausos
5. Vaikų globos namai	Suteikiama informacija
6. Sveikatos priežiūros įstaigos	Konsultacijos, informacija žodžiu ir telefonu
7. Socialinės rūpybos skyriai	Informacija apie mokinį

Iš pokalbio su prevencinio darbo grupės nariais paaiškėjo, jog su socialiniais partneriais bendradarbiaujama tada, kaip iškyla konkrečios problemos ir reikia informatyvios pagalbos priimant svarbius sprendimus. Prevencinio darbo grupės ir socialinių partnerių pagrindinės veiklos formos yra individualūs pokalbiai, projektai, apklausos, informacijos apsikeitimas, konsultacijos.

Septintu anketos klausimu siekta išsiaiškinti kliūtis, su kuriomis dažniausiai mokykla susiduria bendradarbiaudama su socialiniais partneriais (žr. 17 paveikslą).

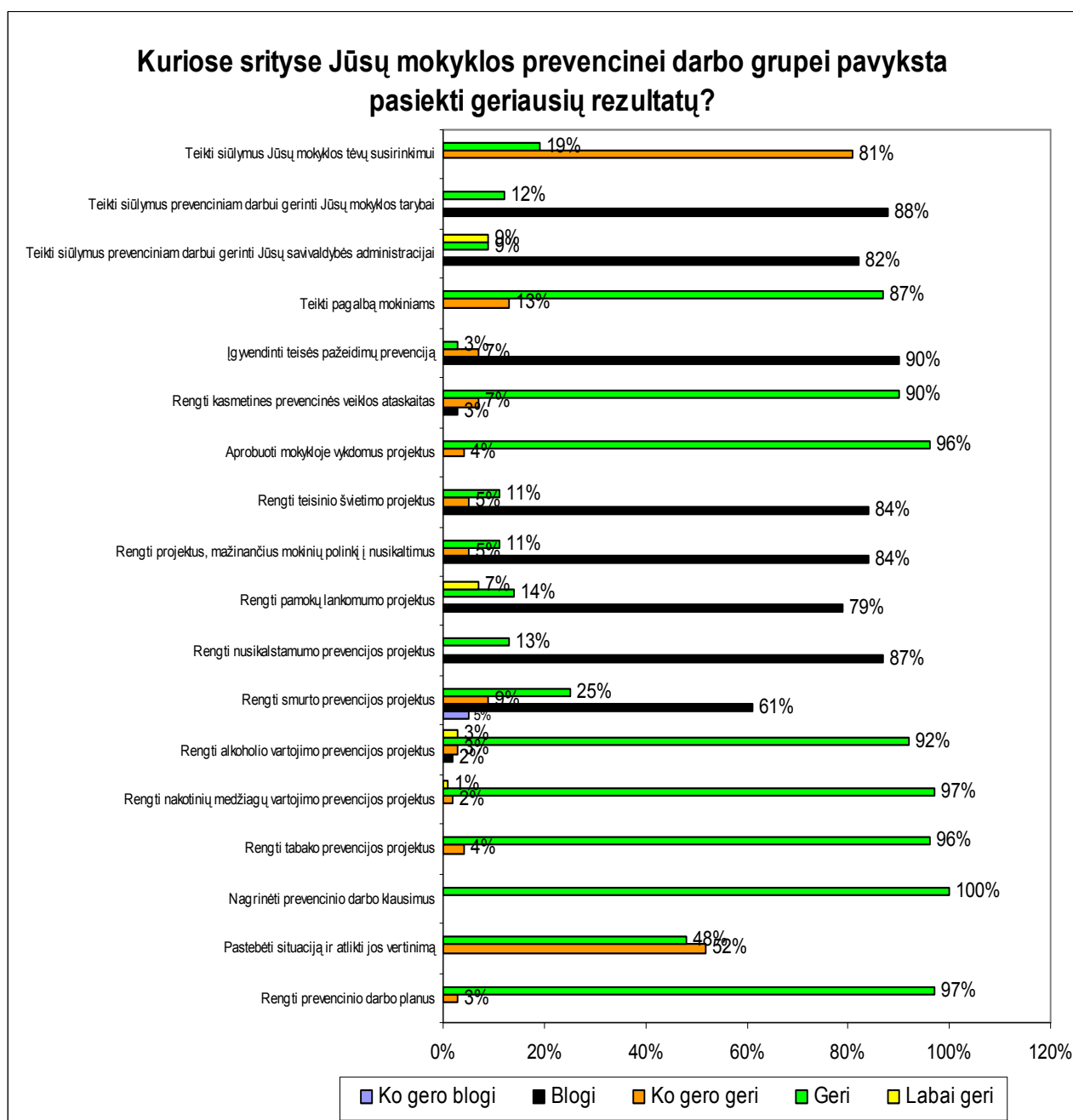

17 pav. Bendradarbiavimo su socialiniais partneriais kliūtys

Beveik pusė respondentų (46%) didžiausia kliūtimi įvardija lėšų trūkumą; 37% teigia, kad sėkmingam bendradarbiavimui trukdo kompetencijos stoka; 9% informacijos stoką įvardija didžiausia kliūtimi; po 4 % respondentų sako, kad bendradarbiavimui su socialiniais partneriais trukdo nuomonių skirtumas ir nenoras bendradarbiauti.

Galima daryti išvadą, jog didžiausia kliūtis, trukdanti sėkmingam bendradarbiavimui su socialiniais partneriais yra lėšų trūkumas bei kompetencijos stoka.

Aštuntu anketos klausimu norėta išsiaiškinti sritis, kuriose prevencinio darbo grupei pavyksta pasiekti geriausių rezultatų (žr. 18 paveikslą).

18 pav. Prevencinių darbo grupių veiklos sričių rezultatai

Prevencinėms darbo grupėms geriausių (gerai ir labai gerai) rezultatų pavyksta pasiekti teikiant siūlymus mokyklos tėvų susirinkimams (81% + 19% = 100% teigia), teikiant pagalbą mokiniams (13% + 87% = 100%), pastebint situaciją ir atliekant jos vertinimą (52% + 48% = 100%).

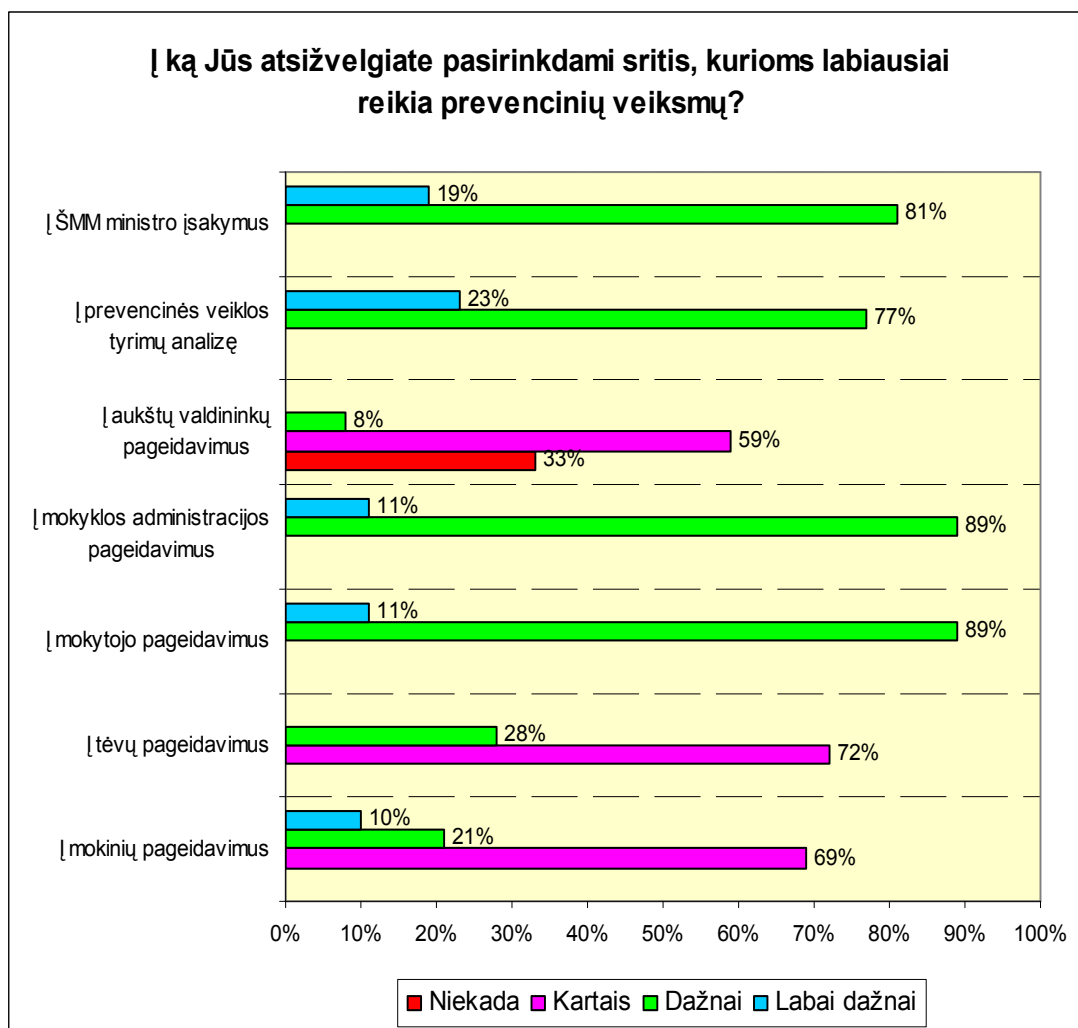
Respondentai gerai vertina prevencinių darbo klausimų nagrinėjimą (100% teigia), prevencinių darbo planų rengimą (97%), narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos projektų rengimą (97%), tabako prevencijos projektų rengimą (96%), mokykloje

vykdomų projektų aprobavimą (96%), alkoholio vartojimo prevencijos projektų rengimą (92%), kasmetinių prevencinės veiklos ataskaitų rengimą (90%).

Tyrimo dalyviai blogai vertina teisės pažeidimų įgyvendinimą (90% teigia), siūlymų mokyklos tarybai teikimą (88%), nusikalstamumo projektų rengimą (87%), teisinio švietimo projektų rengimą (84%), projektų, mažinančių mokinių polinkį į nusikaltimus, rengimą (84%), siūlymų savivaldybės administracijai teikimą (82%), pamokų lankomumo projektų rengimą (79%), smurto prevencijos projektų rengimą (61%).

Galima daryti išvadą, jog prevencinio darbo grupei mokyklose geriausiai sekasi teikti siūlymus mokyklų tėvų susirinkimams, teikti pagalbą mokiniams, pastebėti situaciją ir atlikti jos vertinimą, nors pačiomis aktualiausiomis problemomis mokykloje yra įvardijamas rūkymas, tyčiojimas, smurtas (priekabiavimas, reketas). Išanalizavus prevencinio darbo grupių veiklos sričių vertinimą, galima teigti, jog prevencinės darbo grupės veikla dažnai nukreipta į dokumentacijos tvarkymą, nors svarbiausia prevencinei darbo grupei turėtų būti praktinė veikla.

Devintu anketos klausimu siekta sužinoti, kokiais kriterijais remiantis prevencinio darbo grupės renkasi sritis, kurioms labiausiai reikia prevencinių veiksmų (žr. 19 paveikslą).

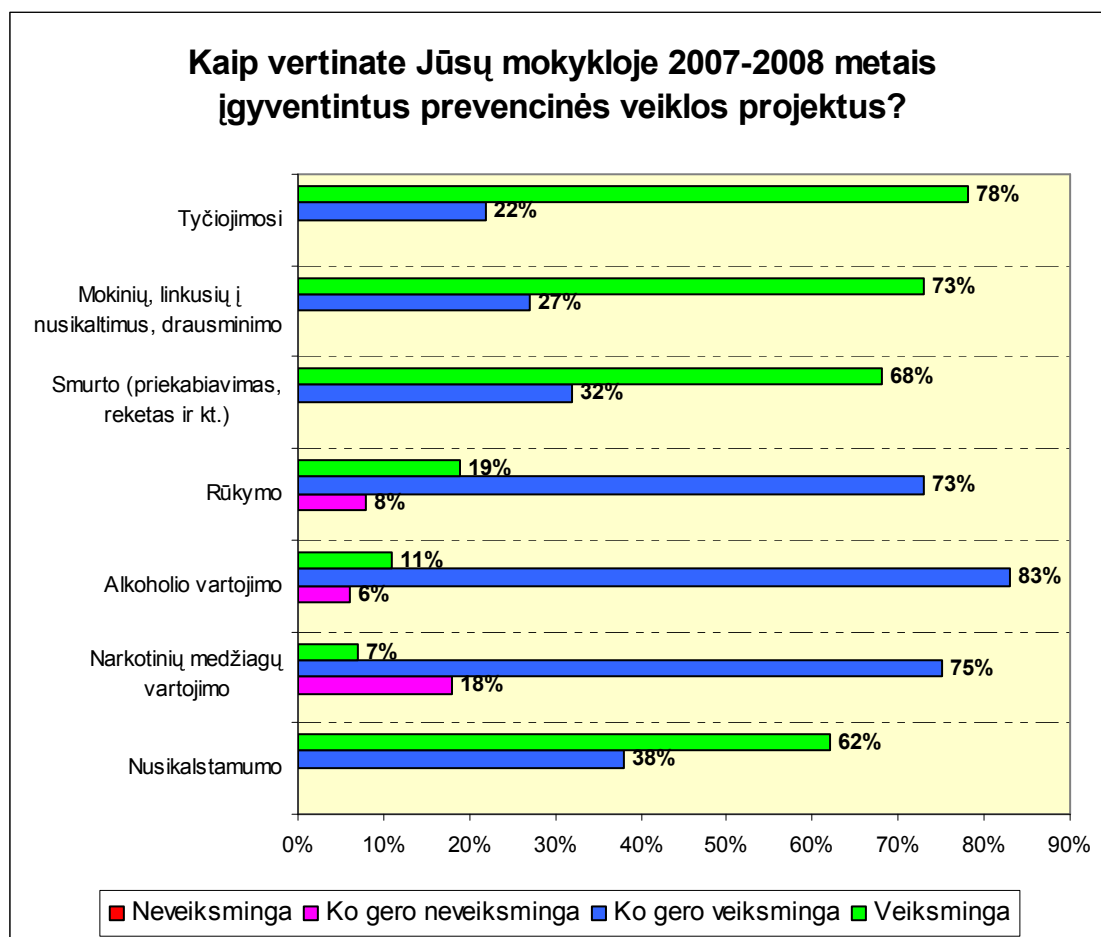

19 pav. Sričių, kurioms labiausiai reikia prevencinių veiksmų, pasirinkimo priežastys

Kaip matyri iš paveikslo, dažniausiai (dažnai ir labai dažnai) prevenciniai veiksmai yra nukreipti į tas sritis, kurios paaiškėja po prevencinės veiklos tyrimų rezultatų (23% teigia); pasirenkant prevencinių veikslių sritis, dažniausiai atsižvelgiama į ŠMM ministro įsakymus (19% teigia) bei mokyklos administracijos (11% teigia) ir mokytojų pageidavimus (11% teigia). Iš prevencinio darbo grupių apklausos matyti, jog tik kartais yra atsižvelgiama į tėvų (72%) ir mokinių (69%) pageidavimus. Daugiau nei pusė (59%) respondentų atsako, kad niekada renkantis sritis, kurioms labiausiai reikia prevencinių veikslių, neatsižvelgiama į aukštų valdininkų pageidavimus.

Galima daryti išvadą, jog prevencinės veiklos sritys yra pasirenkamos atsižvelgus į veiklos tyrimų rezultatus, ŠMM ministro įsakymus, išsakytus mokyklos administracijos bei mokytojų pageidavimus. Apmaudu, bet pasirenkant prevencinės veiklos sritis, beveik nekreipiamas dėmesys į mokinių ir tėvų nuomonių išsakymą.

Paskutiniu anketos klausimu siekta sužinoti, kaip prevencinio darbo grupės vertina 2007-2008 metais jų mokykloje įgyvendintus projektus, skirtus nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai (žr. 20 paveikslą).

20 pav. Nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos projektų veiksmingumas

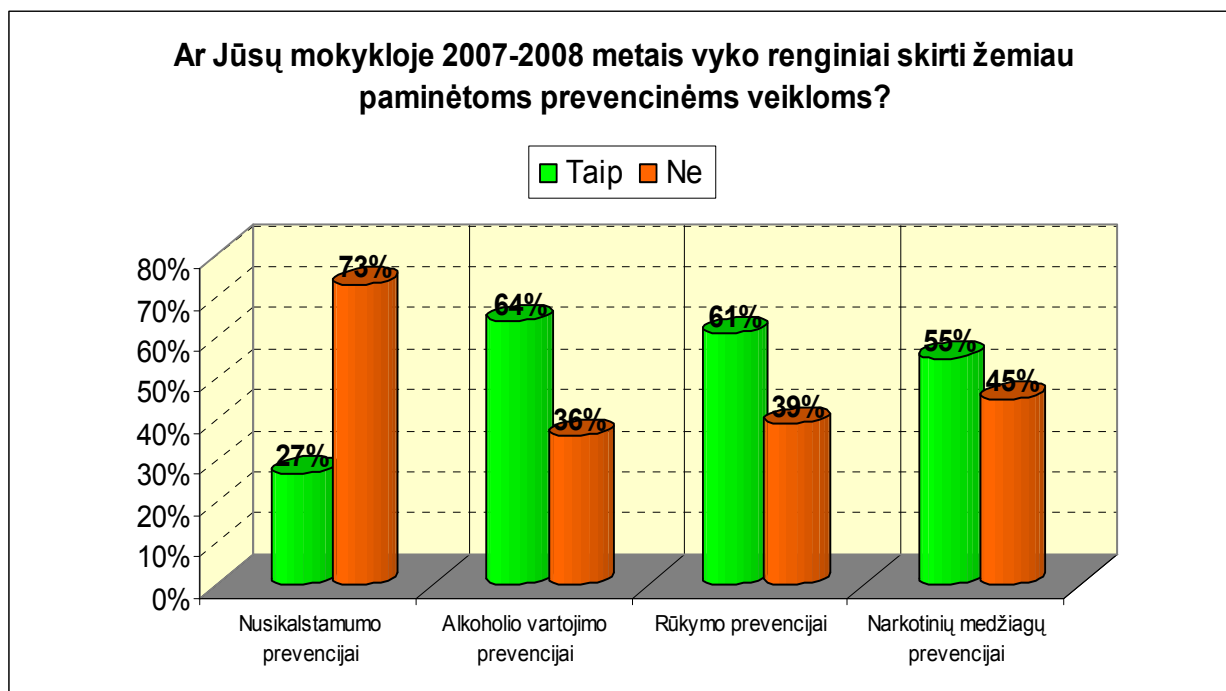
Iš paveikslo matyti, jog veiksmingiausiais įgyvendintais projektais prevencinio darbo grupės laiko tyčiojimosi (78%), mokinių, linkusių į nusikaltimus, drausminimo (73%), smurto (68%) ir

nusikalstamumo (62%) prevencijos projektus. Ko gero veiksmingais respondentai vadina alkoholio vartojimo (83%), narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo (75%) ir rūkymo (73%) prevencijos projektus.

Mokinių anketinėje apklausoje dalyvavo 74 ugdytiniai. Respondentų amžius – 14-17 metų. Tai 12 aštuntos, 30 devintos, 23 dešimos, 10 vienuoliktos klasių mokinių.

Mokinių apklausos tikslas – išsiaiškinti mokinių nuomonę apie aktualiausias problemas jų mokyklose bei darbuotojus, kurie labiausiai prisideda prie problemų sprendimo; nustatyti 2007-2008 metais vykusius nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos renginius bei moksleivių aktyvumą dalyvaujant juose; išsiaiškinti priemones, kuriomis vykdoma prevencinė veikla mokyklose bei tų priemonių naudą mokinių atžvilgiu; nustatyti, ar mokykloje yra atsižvelgiama į mokinių poreikius organizuojant prevencinę veiklą.

Pirmu anketos klausimu siekta sužinoti mokinių nuomonę apie mokykloje 2007-2008 metais vykusius renginius, skirtus nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai (žr. 21 paveikslą).

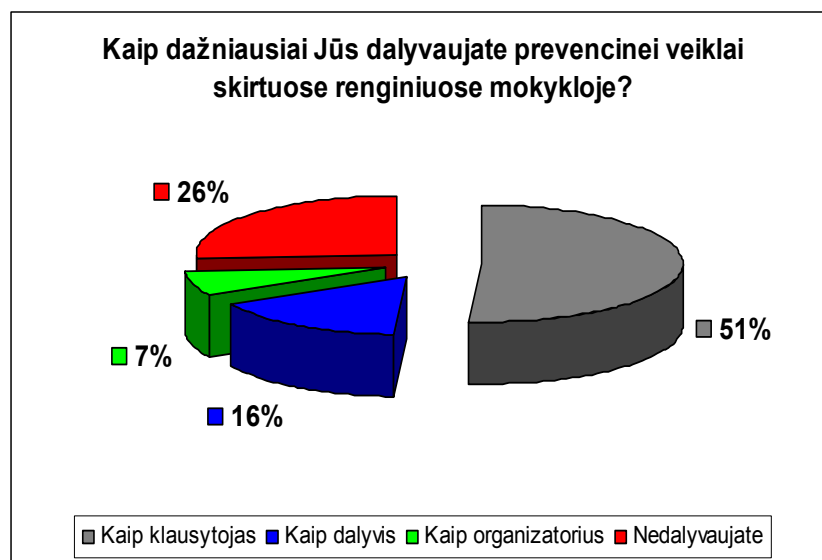

21 pav. Mokinių nuomonė apie prevencinės veiklos renginius

Kaip matyti iš paveikslo, didžioji dalis respondentų (64%) teigia, kad 2007-2008 metais jų mokykloje vyko renginiai, skirti alkoholio vartojimo prevencijai; kiek mažiau - 62% apklaustųjų sako, jog mokykloje buvo organizuojami rūkymo prevencijai skirti renginiai; daugiau nei pusė apklaustųjų (55%) mini narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai skirtus renginius. Tik 27% mokinių teigia, kad 2007-2008 metais vyko renginiai, skirti nusikalstamumo prevencijai.

Remiantis mokinių nuomone, galima daryti išvadą, jog mažiausias dėmesys mokyklose yra skiriamas nusikalstamumo prevencijos renginių organizavimui, nors vaikų ir paauglių, linkusių į deviantiškumą, skaičius Lietuvoje tik didėja ir jų amžius vis „jaunėja“. Lyginant mokinių ir mokytojų nuomones apie mokyklose vykstančius prevencinius renginius, galima pastebėti, kad abi respondentų grupės sutinka, jog rečiausiai mokykloje organizuojami nusikalstamumo prevencijai skirti renginiai.

Antru anketos klausimu norėta nustatyti mokinių aktyvumą prevencinei veiklai skirtų renginių atžvilgiu (žr. 22 paveikslą).

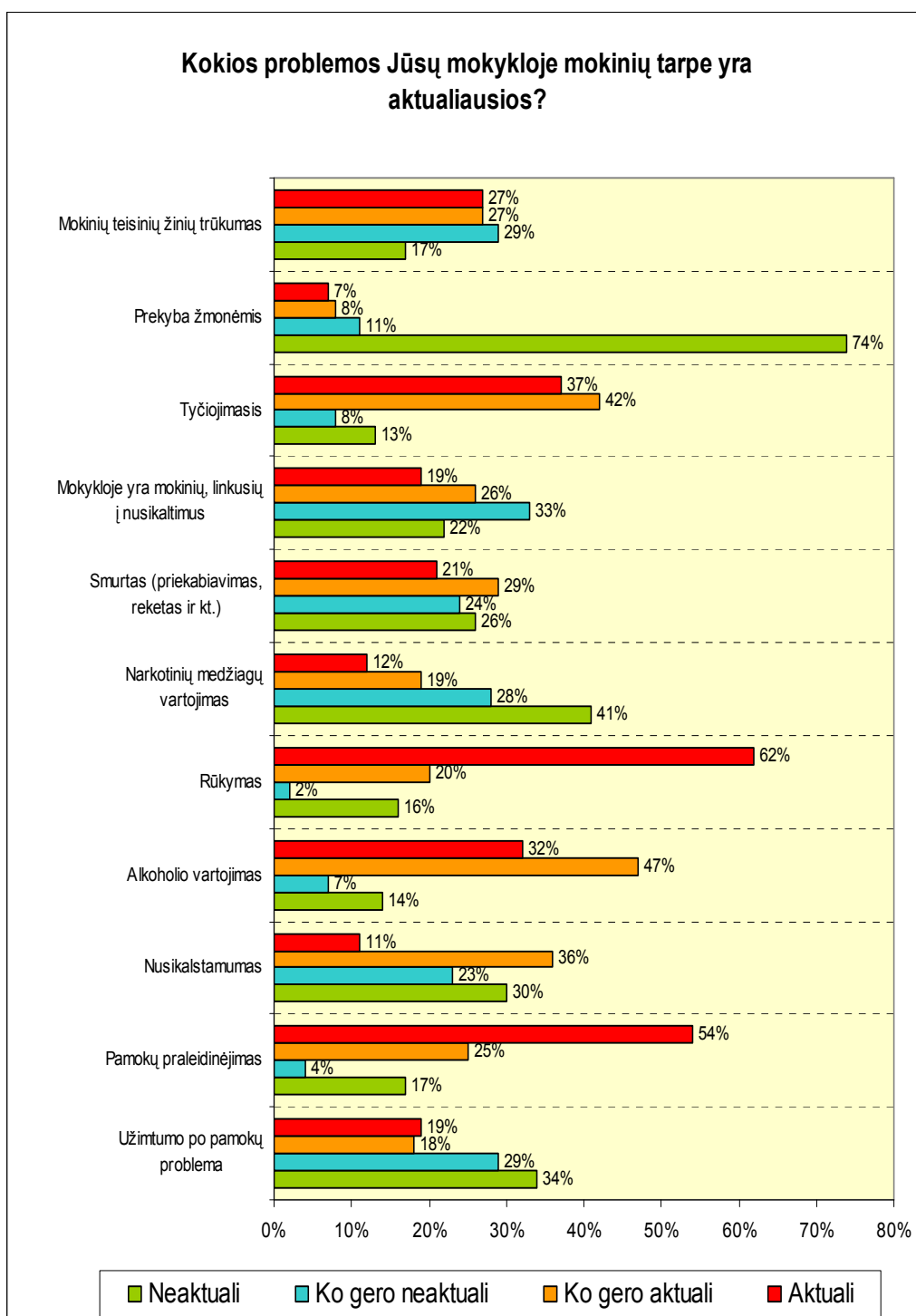
22 pav. Mokinių dalyvavimo prevencinės veiklos renginiuose formos

Kaip matyti iš antro paveikslo, daugiau nei pusė mokinių (51%) nurodė, jog prevencijai skirtuose renginiuose jie dalyvauja tik kaip klausytojai; 26% respondentų prisipažino, jog tokio pobūdžio renginiuose jie išvis nedalyvauja; 16% apklaustųjų sako, jog renginius ne tik stebi, bet ir juose dalyvauja; mažiausia dalis respondentų (7%) pažymi prisidedantys prie prevencinei veiklai skirtų renginių organizavimo.

Mokytojai nebuvo tokie atviri ir nenurodė, jog mokyklose yra mokinių, kurie išvis nedalyvauja renginiuose (7 pav).

Pokalbiuose su mokiniais paaiškėjo jų nenoro dalyvauti renginiuose priežastys: respondantai teigia, kad jiems nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos renginiai yra nuobodūs, informacija, pateikiama renginių metu, yra jau girdėta.

Trečiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti aktualiausias mokinių problemas mokykloje (žr. 23 paveikslą).

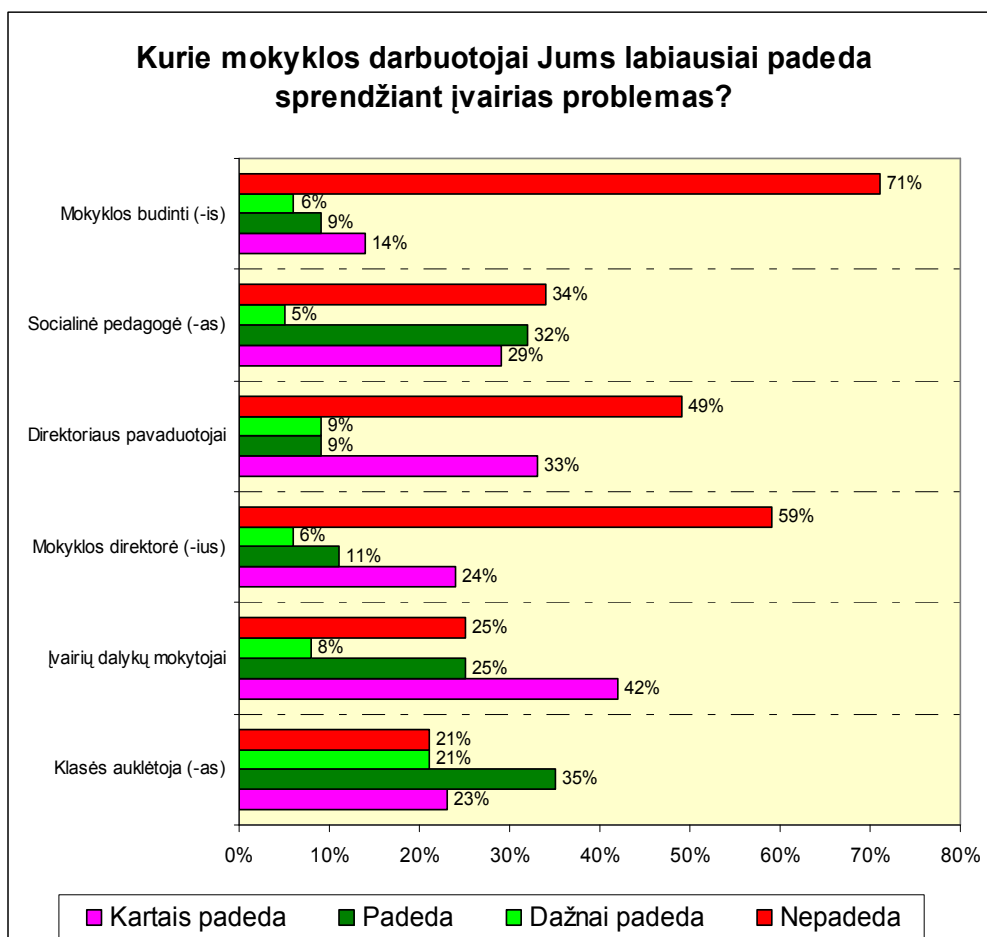

23 pav. Aktualiausios mokinių problemos mokykloje

Iš paveikslo matyti, jog aktualiausios problemos mokinių tarpe yra rūkymas ($20\% + 62\% = 82\%$), tyčiojimas ($42\% + 37\% = 79\%$), alkoholio vartojimas ($47\% + 32\% = 79\%$), pamokų praleidinėjimas ($25\% + 54\% = 79\%$). Daugiau nei pusė respondentų (54%) teigia, jog ko gero aktuali ir aktuali problema yra mokinių teisinių žinių trūkumas, 50% mano, jog smurtas (priekabiavimas, reketas ir pan.), 47% sako, kad nusikalstamumas, 45% mokinių teigia, jog mokykloje yra mokinių, linkusių į delinkentiškumą.

Ko gero neaktualias ir neaktualias problemas mokykloje respondentai įvardija prekybą žmonėmis (74% + 11% = 85%), bei narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą (41% + 28% = 69%).

Ketvirtu anketos klausimu siekta sužinoti mokyklos darbuotojus, į kuriuos mokiniai dažniausiai keipiasi dėl iškilusių problemų (žr. 24 paveikslą).

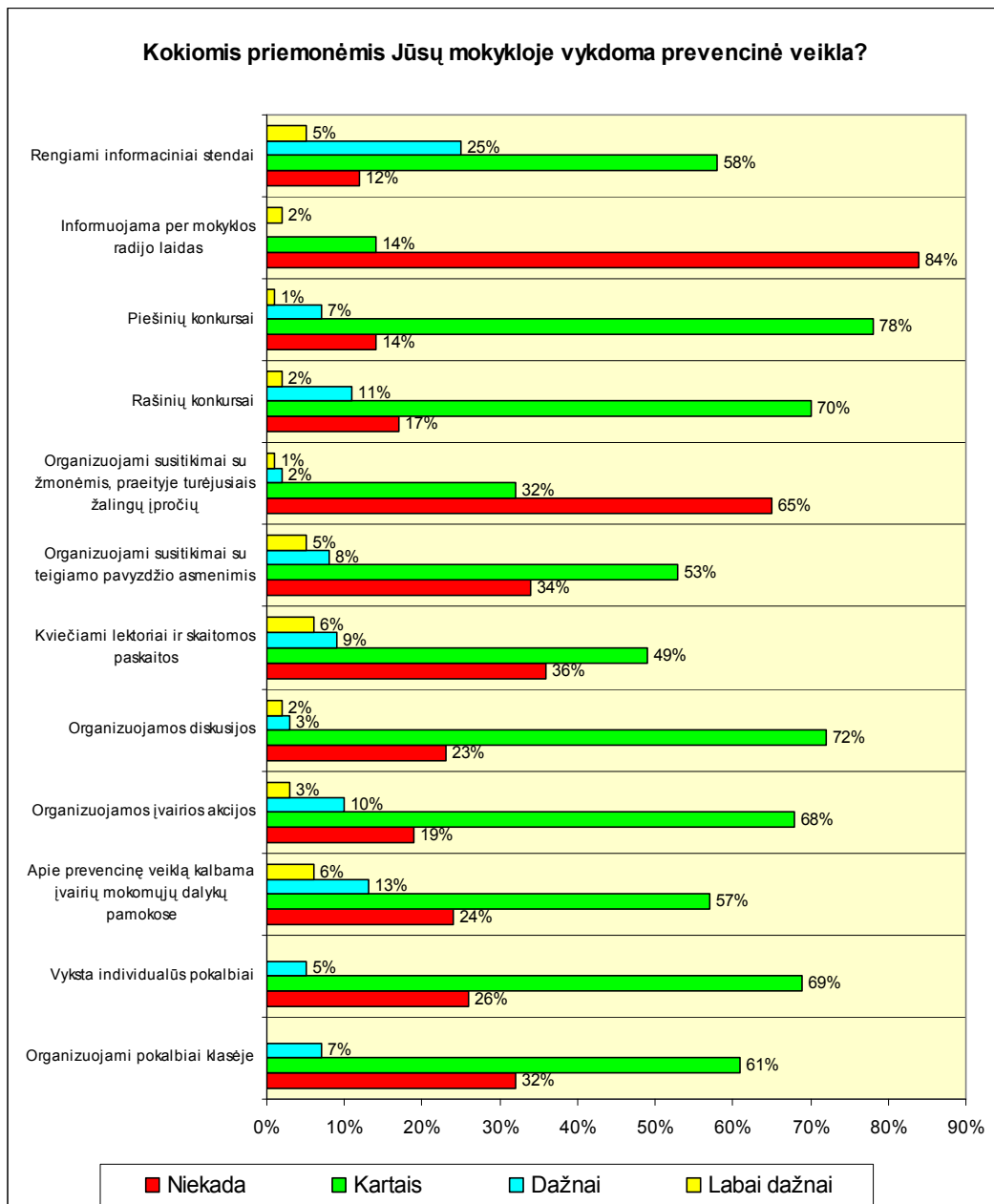
24 pav. Asmenys, labiausiai padedantys mokiniams spręsti iškylančias problemas

Pasak mokinių, labiausiai jiems padeda spręsti įvairias problemas klasės auklėtojas (35% + 21% = 56%) ir socialinis pedagogas (32% + 5% = 37%). Kaip kartais iškylančias problemas spręsti padedančius asmenis mokiniai nurodo įvairių dalykų mokytojus (42%) ir direktoriaus pavaduotojus (33%). 71% respondentų teigia, jog mokyklos budintis nėra asmuo, į kurį yra kreipiamasi pagalbos; 59% mokinių sako, kad sprendžiant įvairias problemas niekada neprisideda mokyklos direktorius; 49% apklaustųjų mano, kad direktoriaus pavaduotoja nepadeda sprendžiant įvairias problemas.

Galima daryti išvadą, kad mokiniai labiausiai pasitiki klasės auklėtoju ir dažniausiai į jį kreipiasi dėl iškilusių problemų.

Sekančiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti priemones, kuriomis mokykloje yra vykdoma prevencinė veikla (žr. 25 paveikslą).

25 pav. Priemonės, kuriomis mokykloje vykdoma prevencinė veikla

Iš paveikslo matyti, jog didžiausia dalis mokinių teigia, kad prevencinė veikla yra vykdoma tik kartais, arba išvis nevyksta. Tuo tarpu mokytojai, atsakydami į šį klausimą teigė, kad labai dažnai mokykloje yra vykdomi individualūs pokalbiai, bendri pokalbiai klasėje, apie prevencinę veiklą dažnai kalbama įvairių mokomųjų dalykų pamokose, rengiami informaciniai standai.

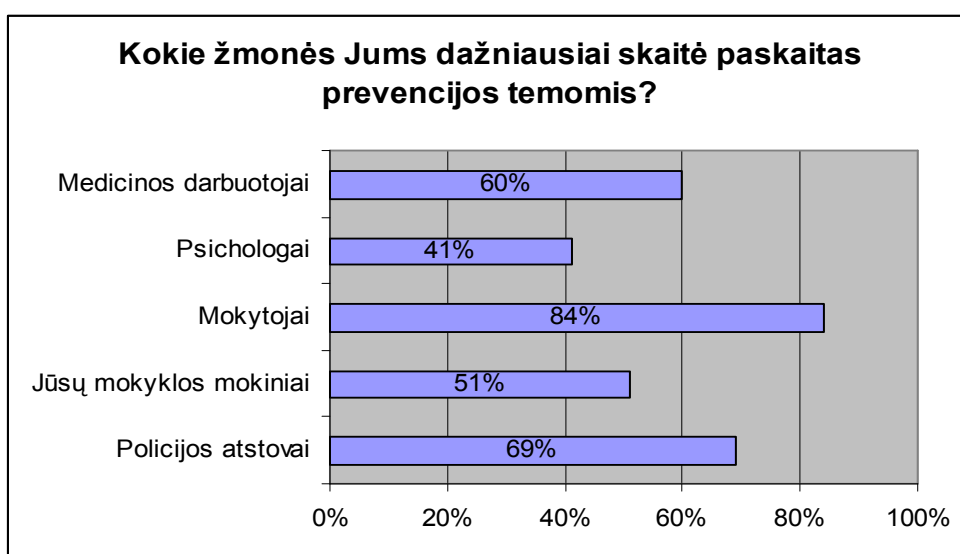
78% mokinių teigia, kad kartais organizuojami piešinių konkursai, 72% respondentų sako, jog kartais klasėje organizuojamos diskusijos, 70% pamini kartais organizuojamus rašinių konkursus, 69% - individualius pokalbius su mokiniu, 68% - organizuojamas įvairias prevencinio pobūdžio akcijas, 61% - organizuojamus bendrus pokalbius klasėje, 58% - rengiamus įvairius informacinius standus. 57% respondentų teigia, jog kartais apie prevencinę veiklą kalbama įvairių mokomųjų

dalykų pamokose, 53% sako, jog kartais yra oranizuojami susitikimai su teigiamo pavyzdžio žmonėmis, 49% pažymi, kad kartais yra kviečiami lektoriai ir skaitomos paskaitos.

Didžiausia dalis respondentų (84%) atsako, jog niekada prevencinė veikla nevykdoma per mokyklos radiją; 65% mokinių sako, kad mokykloje nėra organizuojami susitikimai su žmonėmis, praeityje turėjusiais žalingų įpročių.

Iš mokinių nuomonių galima daryti išvadą, jog prevencinė veikla, pasitelkus įvairias priemones, yra vykdoma retai.

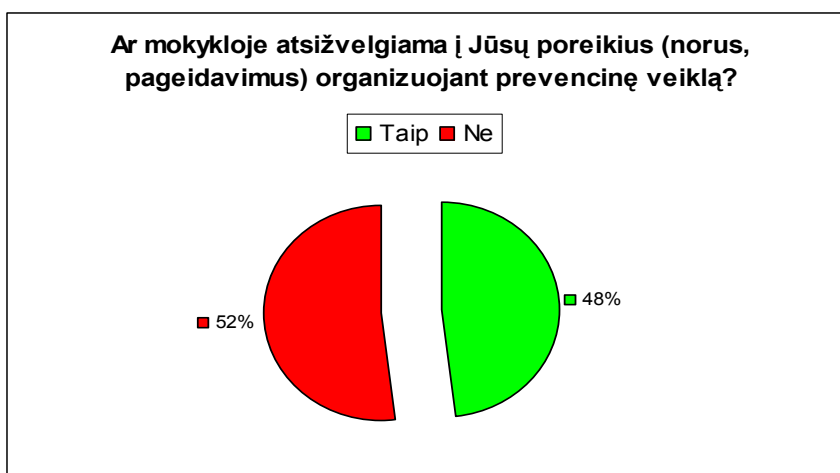
Šeštu anketos klausimu norėta sužinoti, kokie žmonės mokykloje yra skaitė nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijai skirtas paskaitas, bei koks tų paskaitų lygis mokinių nuomone (žr. 26 paveikslą).

26 pav. Asmenys, dažniausiai skaitė paskaitas mokykloje prevencijos temomis

Iš paveikslo matyti, jog dažniausiai mokykloje nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos paskaitas skaitė patys mokyklų mokytojai (84% teigė), 69% sako, kad paskaitas skaitė policijos atstovai, 60% įvardija visuomenės sveikatos priežiūros specialistus, 51% mokinių teigia, jog prevencinio pobūdžio paskaitas jie skaitė patys, 41% respondentų pažymi, kad paskaitas skaito ir psichologai.

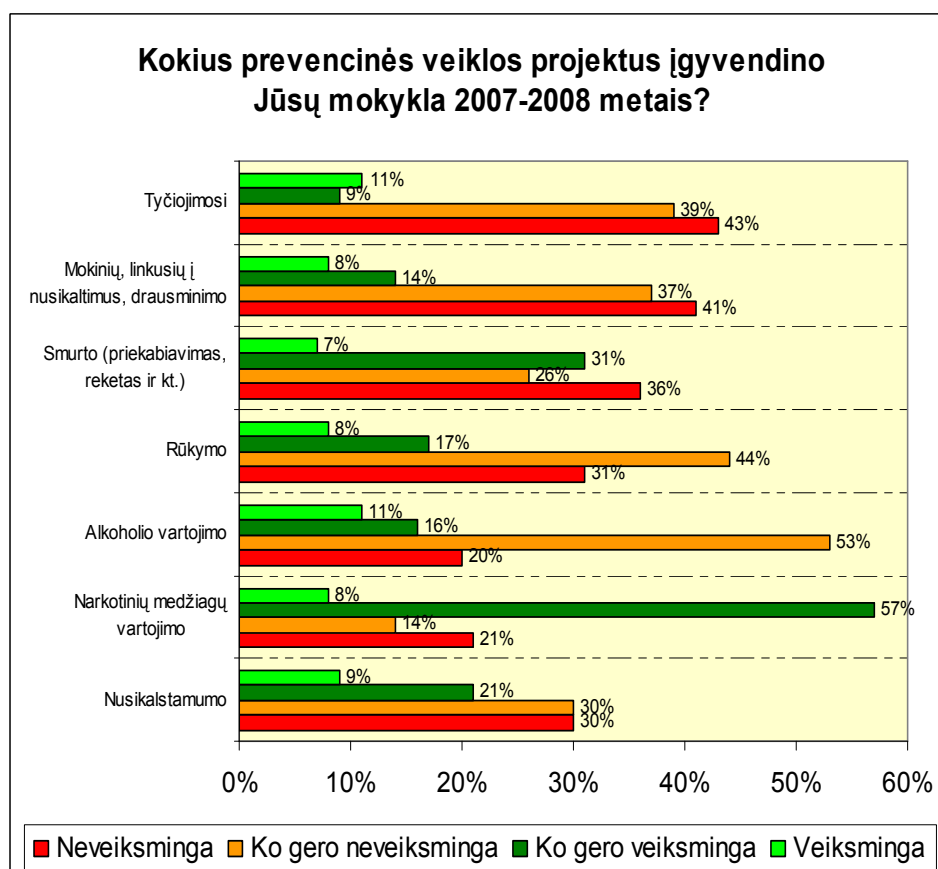
Sekančiu anketos klausimu norėta sužinoti, ar mokyklos bendruomenė atsižvelgia į mokinių norus bei pageidavimus organizuojant prevencinę veiklą (žr. 27 paveikslą).

27 pav. Mokinių norų ir pageidavimų svarba organizuojant prevencinę veiklą mokyklose

Iš mokinių atsakymų matyti, jog daugiau nei pusė respondentų sako, kad, organizuojant prevencinę veiklą, nėra atsižvelgiama į jų poreikius; 48% pažymi, jog vis dėlto jų nuomonės mokyklos bendruomenė paiso.

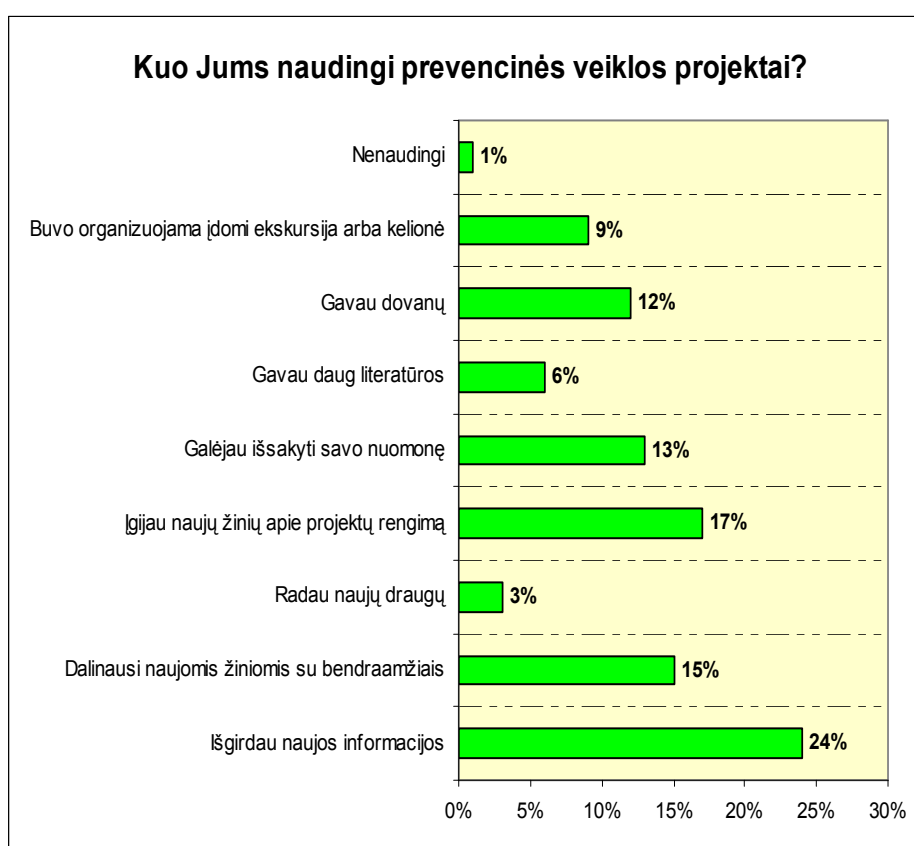
Aštuntu anketos klausimu norėta sužinoti prevencinės veiklos projektus, įgyvendintus 2007-2008 metais mokykloje bei jų veiksmingumą mokinių požiūriu (žr. 28 paveikslą).

28 pav. Prevencinės veiklos projektai, įgyvendinti 2007-2008 metais mokykloje

Mokinių nuomone, visi išvardinti prevencinės veiklos projektai 2007-2008 metais mokykloje buvo įgyvendinti. Tačiau jų veiksmingumas, pasak mokinių, žemas. Kaip neveiksmingi arba ko gero neveiksmingi projektai yra įvardijami tyčiojimosi prevencijai skirti projektai (82% mano), mokinių, linkusių į nusikaltimus, drausminimo projektai (78% mano), rūkymo (75% mano), alkoholio vartojimo (73% mano), smurto (62% mano) ir nusikalstamumo (60% mano). Mokytojai mano, jog rūkymo, alkoholio vartojimo prevenciniai projektai ko gero yra veiksmingi. O kaip ko gero veiksmingus arba veiksmingus (57%) įvardija tik narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo projektus.

Paskutiniu anketos klausimu norėta sužinoti mokinių nuomonę apie prevencinės veiklos projektų naudą (žr. 29 paveikslą).

29 pav. Prevencinės veiklos projektų nauda mokiniams

Didžiausią dalį sudaro mokiniai (24%), teigiantys, jog per prevencinės veiklos projektus jie išgirdo naujos informacijos; 17% respondentų įgijo naujų žinių apie projektų rengimą; 15% moksleivių tvirtina turėję galimybę naujomis žiniomis pasidalinti su bendraamžiais; 13% moksleivių prevencinės veiklos projektų nauda įvardija galimybę išsakyti savo nuomonę; 12% apklaustųjų džiaugiasi gavę dovanų. Tik 1% mokinių teigia, kas prevencinės veiklos projektai jiems visai nereikalingi.

Apibendrinant galima pasakyti, jog labiausiai mokiniams naudingi prevencinės veiklos projektai dėl jų metu išgirstos naujos informacijos.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados, išplaukiančios iš literatūros analizės:

1. Šių dienų pedagoginėje veikloje nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija interpretuojama kaip visuma pedagoginių priemonių (verbalinių, režimo, veiklos organizavimo), kuriomis sudaromos sąlygos, kad ugdytinis priimtų tam tikras elgesio normas, draudimus, išsiugdytų nuostatas, patvarias elgesio formas, kurios be išorinio pastiprinimo sulaikytų ugdytinį nuo socialiai nepriimtinių poelgių.

2. Bendrojo lavinimo mokyklose yra vykdomas ankstyvosios prevencijos etapas – pirminė prevencija. Tai plataus profilio visų krypčių vaikų socializacijos programos, kurios įtraukia vaikus ir didina vaikų socialinės integracijos galimybes. Ankstyvoji prevencija – tai ugdymo ir kitų institucijų, nevyriausybinių organizacijų bei privačių asmenų pastangos, siekiant vaikų ir jaunuolių pozityvios socializacijos ir pilietinės brandos.

3. Tam, kad nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencija būtų veiksminga, svarbios sąsajos tarp prevencinių programų, platesnio bendruomenės tinklo, pagalbą teikiančių institucijų, mokyklų ir tėvų.

4. Sprendžiant vaikų ir paauglių nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencines problemas, būtina stiprinti suinteresuotų subjektų bendradarbiavimą, partnerystę, kuri yra labai svarbi kokybiškos veiklos sąlyga.

Išvados, išplaukiančios iš anketinės apklausos analizės:

1. Šiuo metu mokyklos dažniausiai susiduria su tokiomis problemomis kaip rūkymas, tyčiojimas, smurtas (priekabiavimas, reketas).

2. Dažniausiai mokiniai pasitiki ir dėl iškilusių problemų kreipiasi į savo klasės auklėtoją. Dažnai mokiniai kreipiasi į mokyklose dirbančius specialistus – socialinį pedagogą, rečiau – į psichologą. Labai retai arba niekada mokyklų mokiniai nesikreipia į administracijos darbuotojus – mokyklos direktorių ir pavaduotoją ugdymui.

3. Dažniausiai, vykdant prevencinę veiklą mokyklose, mokytojai naudojamos prevencinės priemonės – individualūs pokalbiai su mokiniu bei bendri pokalbiai klasėse. Dažniausiai tokie pokalbiai vyksta mokiniams pasyviai išklausančias klasės auklėtojus, dalykų mokytojus. Tokių

priemonių veiksmingumas nėra labai didelis, nes gali pagreitinti mokinių, linkusių į deviantiškumą, socialaus elgesio atsisakymą ir pripažinimo ieškojimą išitraukiant į asocialias grupes. Dažniausiai nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos temos yra integruojamos į biologijos, gamtos ir etikos dalykų turinį. Retai naudojamos tokios prevencinės priemonės kaip lektorių paskaitos, akcijos, pokalbiai, diskusijos bendruomenės mastu, piešinių, rašinių konkursai rodo akivaizų prevencinės veiklos metodų įvairovės trūkumą.

4. Dažniausiai ugdymo institucijose organizuojami žalingų įpročių prevencijai skirti renginiai. Apykslis tokių renginių skaičius per metus yra 1-2. Tai rodo mokyklų pasyvumą ir problemų rimtumo menką išvalgą. Prevencinio pobūdžio renginiai turėtų būti organizuojami dažniau, pasirenkant įvairesnes priemones bei metodus. Remiantis mokinių nuomone, mažiausias dėmesys mokyklose yra skiriamas nusikalstamumo prevencijos renginių organizavimui, nors vaikų ir paauglių, linkusių į deviantiškumą, skaičius Lietuvoje tik didėja ir jų amžius vis „jaunėja“.

5. Dažniausiai mokiniai prevencijai skirtuose renginiuose dalyvauja tik kaip klausytojai. Pasigendama didesnio mokinių aktyvumo, iniciatyvumo dalyvaujant bei organizuojant prevencinės veiklos renginius. Mokytojai turėtų labiau skatinti mokinių veiklumą. Juolab, kad ugdytiniai pripažįsta dažnai net nenorintys dalyvauti tokio pobūdžio renginiuose.

6. Mokinių nuomone, nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencinės veiklos projektų veiksmingumas yra žemas. Mokyklų mokytojų nuomone, šių projektų veiksmingumas yra pakankamas.

7. Didžioji dali mokytojų nežino, ar jų mokykloje yra organizuojami prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai, kurie yra labai svarbūs siekiant išsivertinti, ar efektyvios pasirinktos prevencinės veiklos formos, priemonės, metodai mokykloje, ar teigiamai prevencinė veikla įtakoja asmenis, į kuriuos nukreipti pasirinkti veiksmai. Tokie mokytojų atsakymai verčia manyti, jog mokyklose trūksta bendruomenės susitelkimo ir bendradarbiavimo siekiant efektyvios prevencijos.

8. Nemaža mokytojų teigia nežinanys, ar mokykloje atliekamos apklausos, kuriomis būtų siekiama sužinoti mokinių norus ir pageidavimus prevencinės veiklos klausimais. Prevencinio darbo grupių nariai pripažįsta, kad rinkdamiesi sirtis, kurioms labiausiai reikia prevencinių veiksmų, jie labai retai atsižvelgia į mokinių bei jų tėvų pageidavimus.

9. Dažniausiai paskaitas mokyklose skaito visuomenės sveikatos priežiūros specialistai, nepilnamečių reikalų inspektoriai, mokyklų mokytojai. Tik labai maža dalis mokytojų, paprašyti nurodyti asmenis, kurie skaito nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos paskaitas, paminėjo socialinį pedagogą. Šis specialistas yra tiesiogiai atsakingas už pozityvią vaikų, paauglių socializaciją bei įvairių sunkumų šalinimą, todėl tikslingos šio specialisto prevencinio pobūdžio paskaitos būtų labai svarbus prevencinės veiklos efektyvumo kriterijus.

10. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad ne visas įstatymų nustatytas funkcijas atlieka prevencinio darbo grupės. Pasigendama labai svarbių praktinių prevencinių veiksnių: situacijos vertinimo ir stebėsenos; vaiko teisių apsaugos bei teisės pažeidimų prevencijos; teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, prekybos žmonėmis, nusikalstamumo, ŽIV/AIDS prevencijos projektų rengimo ir įgyvendinimo;

11. Mokyklų prevencinio darbo grupių pagrindą dažniausiai sudaro socialinis pedagogas, medicinos darbuotojas ir direktoriaus pavaduotoja. Tai nėra pakankama už prevencinę veiklą atsakingų asmenų grupė. Mokyklų prevencinio darbo grupių narių skaičius yra per mažas, grupės yra uždaro tipo, t. y. į savo veiklą neįtraukia mokinių, tėvų, mokyklos savivaldos institucijų bei socialinių partnerių. Platesnis už prevenciją atsakingų asmenų ratas, sutelktumas, sėkmingas bendradarbiavimas padidintų veiklos efektyvumo galimybes.

12. Nors prevencinio darbo grupė yra sudaryta tam, kad bendrų pastangų dėka mokykloje būtų siekiama prevencinės veiklos efektyvumo, mokyklose už prevencinę veiklą dažniausiai atsakingas tik socialinis pedagogas. O juk vykdant prevenciją, labai svarbus yra prevencinio darbo grupės bendradarbiavimas bei kiekvieno nario prisiimta atsakomybė.

13. Prevencinio darbo grupės dažniausiai bendradarbiauja su socialinės rūpybos skyriais, sveikatos priežiūros įstaigomis, švietimo skyriumi, nepilnamečių reikalų inspekcija (NRI), pedagogine psichologine tarnyba (PPT), vaiko teisių apsaugos tarnyba (VTAT). Beveik visi respondentai teigia nebendradarbiaujantys su savivaldybių koordinavimo grupe. Bendradarbiavimas yra prasmingas dėl svarbių priežasčių: koordinavimo grupė, bendradarbiaudama su prevencinio darbo grupe ugdomo institucijoje, teikia metodinę, informacinę, konsultacinę ir dalykinę pagalbą prevencijos klausimais. Su socialiniais partneriais bendradarbiaujama tada, kai iškyla konkrečios problemos, kai reikia pagalbos ir paramos priimant svarbius sprendimus. Prevencinio darbo grupės ir socialinių partnerių pagrindinės veiklos formos yra individualūs pokalbiai, projektai, apklausos, informacijos

apsikeitimas, konsultacijos. Didžiausia kliūtis, trukdanti sėkmingam bendradarbiavimui su socialiniais partneriais yra lėšų trūkumas bei kompetencijos stoka.

14. Prevencinio darbo grupei mokyklose geriausiai sekasi teikti siūlymus mokyklų tėvų susirinkimams, teikti pagalbą mokiniams, pastebėti situaciją ir atlikti jos vertinimą, tuo tarpu mokytojai pačiomis aktualiausiomis problemomis, reikalaujančiomis efektyvių prevencinių veiksmų, įvardija rūkymą, tyčiojimąsi, smurtą (priekabiavimą, reketą). Prevencinės darbo grupės veiklos akcentas yra geros dokumentacijos parengimas, nors svarbiausia prevencinei darbo grupei turėtų būti praktinė veikla, kuriai dažnai pritrūksta laiko ir jėgų.

LITERATŪRA

1. Bitinas B. (2004). Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius.
2. Černiauskienė M. (2000). Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose. Vilnius.
3. Čepas A. (1983). Nepilnamečių nusikalstamumo priežastys. Vilnius
4. Čepas A. (1973). Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. Vilnius.
5. Čepas A. (1984). Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. Vilnius.
6. Kvieskienė G. (2005). Pozityvioji socializacija. Vilnius.
7. Kvieskienė G. (2000). Socializacijos pedagogika. Vilnius.
8. Kvieskienė G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.
9. Leliūgienė I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas.
10. Leliūgienė I. (1997). Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.
11. Mokyklinis tarptautinių žodžių žodynas. (2000). Vilnius.
12. Sakalauskas G. (2001). Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius.
13. Janulaitienė N. (1991). Nedarni šeima ir asocialus paauglys. // Teisės apžvalga. Nr. 2
14. I. Gečienė; D. Čiupailaitė (2006). Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencija [žiūrėta 2007-06-18]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/es_parama/docs/renginiai/>
15. Smurto prieš vaikus prevencija [žiūrėta 2008-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://svietimas.takas.lt/il/il.php?st=3&msgid=456>>
16. LR Seimo nutarimas „Dėl valstybinės švietimo startegijos 2003-2012 metų nuostatų“ 2003 m. liepos 4 d. Nr. IX-1700
17. LR Švietimo įstatymas 2003 m. birželio 28d. Nr. IX-1630
18. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“ 2004m. rugsėjo 17d. ĮSAK. Nr. 1462
19. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl prevencinio darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos ktypčių aprašo patvirtinimo“ 2004m. gruodžio 9d. ĮSAK Nr. 1970
20. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo“ 2004m. birželio 15d. ĮSAK Nr. 941
21. LR Švietimo ir mokslo ministro „Vaiko minimalio ir vidutinės priežiūros“ įsakymas 2007m. birželio 28 d. Nr. X-1238
22. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ 2001m. gruodžio 14d. Nr. 1667

23. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pareiginės instrukcijos tvirtinimo“ 1999m. gegužės 11d. Nr. 629
24. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo“ 2004m. vasario 23 d. Nr. 209

PRIEDAI

ANKETA MOKYTOJAMS

Gerbiami mokytojai,

Dėkoju, kad dalyvaujate tyrime. Jūsų atsakymai padės įvertinti mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą bei bendradarbiavimą su socialiniais partneriais. Apibendrinti tyrimo rezultatai bus panaudoti magistro baigiamajame darbe. Prašau atidžiai perskaityti klausimus ir kuo tiksliau į juos atsakyti. Jei tinkamo atsakymo neradote, įrašykite savo variantą. Anketa yra anoniminė – nereikia rašyti nei vardo, nei pavardės, nei mokyklos pavadinimo. Svarbi tik Jūsų nuomonė.

1. Kokios problemos Jūsų mokykloje šiuo metu yra pačios aktualiausios?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėdami atsakymo variantą (+), kuris Jums atrodo tinkamiausias →</i>	Neaktuali	Iš dalies aktuali	Aktuali	Labai aktuali
Pamokų lankomumas				
Popamokinė veikla				
Nusikalstamumas				
Smurtas (priekabiavimas, reketas ir kt.)				
Tyčiojimas				
Rūkymas				
Alkoholio vartojimas				
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas				
Kita.....				

2. Kaip manote, į ką dažniausiai kreipiasi mokiniai dėl mokykloje iškilusių problemų?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį pažymėdami atsakymo variantą (+), kuris Jums atrodo tinkamiausias →</i>	Niekada	Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
1. Į mokyklos direktorių					
2. Į direktoriaus pavaduotojus					
3. Į klasės auklėtoją					
4. Į dalykų mokytojus					
5. Į socialinį pedagogą					
6. Į mokyklos psichologą					
7. Į mokyklos budintį					
8. Kita.....					

3. Kokiomis priemonėmis vykdoma prevencinė veikla Jūsų mokykloje?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėdami atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+)</i>	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Labai dažnai
Pokalbiai klasėje					
Individualūs pokalbiai					
Apie prevencinę veiklą kalbama įvairių mokomųjų dalykų pamokose					
Organizuojami pokalbiai, diskusijos mokyklos bendruomenės mastu					
Organizuojamos įvairios akcijos					
Kviečiami lektoriai ir skaitomos paskaitos					

Organizuojami susitikimai su teigiamo pavyzdžio asmenimis					
Organizuojami susitikimai su žmonėmis, praeityje turėjusiais žalingų įpročių					
Rašinių konkursai					
Piešinių konkursai					
Rengiami įvairūs informaciniai stendai					
Kita (įrašykite).....					
.....					

4. Ar Jūsų mokykloje 2007-2008 metais vyko renginiai:

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+) →</i>	Ne	Taip	Apytikslis renginių skaičius
Nusikalstamumo prevencijai			
Mokinių alkoholio vartojimo prevencijai			
Mokinių tabako naudojimo prevencijai			
Mokinių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai			

5. Kaip dažniausiai Jūsų mokyklos mokiniai dalyvauja prevencinei veiklai skirtuose renginiuose?

<i>Įvertinkite <u>kiekvieną</u> teiginio Jums tinkamiausią variantą. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+)</i>	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Labai dažnai
Kaip klausytojai					
Kaip dalyviai					
Kaip organizatoriai					
Kita (įrašykite).....					

6. Ar Jūsų mokykloje organizuojami prevencinės veiklos veiksmingumo tyrimai?

Taip Ne Nežinau

7. Ar Jūsų mokykloje atliekamos apklausos, kuriomis siekiama išsiaiškinti mokinių nuomonę (norus, pageidavimus) prevencinės veiklos klausimais?

Taip Ne Nežinau

8. Ar Jūsų mokykloje skaito paskaitas nusikalstamumo ir žalingų įpročių problemoms spręsti:

<i>Pažymėkite (+) tik tuos teiginius, kurie Jums tinka.</i>	Paskaitų lygis				
	Labai žemas	Žemas	Vidutiniškas	Aukštas	Labai aukštas
☐ Policijos atstovai					
☐ Patys mokiniai					
☐ Mokytojai					
☐ Psichologai					
☐ Medicinos darbuotojai					
☐ Kita					

Jūsų lytis: Moteris Vyras

Jūsų pedagoginio darbo stažas _____

Jūsų kvalifikacinė kategorija: _____

Nuoširdžiai dėkoju Jums už atsakymus

PREVENGINIO DARBO GRUPĖMS

Gerbiamieji,

Dėkoju, kad dalyvaujate tyrime. Jūsų atsakymai padės įvertinti mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą bei bendradarbiavimą su socialiniais partneriais. Apibendrinti tyrimo rezultatai bus panaudoti magistro baigiamajame darbe. Prašau atidžiai perskaityti klausimus ir kuo tiksliau į juos atsakyti. Jei tinkamo atsakymo neradote, įrašykite savo variantą. Anketa yra anoniminė – nereikia rašyti nei vardo, nei pavardės, nei mokyklos pavadinimo. Svarbi tik Jūsų nuomonė.

1. Kokias svarbiausias funkcijas, Jūsų nuomone, turėtų atlikti prevencinio darbo grupė mokykloje?

.....
.....

2. Kokia Jūsų mokyklos prevencinio darbo grupės sudėtis?

(pažymėkite pliuso ženklą (+) prie Jums tinkamų variantų)

- Mokyklos direktorius
- Direktorius pavaduotojai
- Klasių auklėtojai ir dalykų mokytojai
- Tik dalykų mokytojai
- Visuomenės sveikatos priežiūros specialistas
- Socialinis pedagogas
- Psichologas
- Mokinių tėvai
- Mokiniai
- Kiti asmenys.....

3. Kuriam specialistui iš Jūsų prevencinio darbo grupės narių tenka didžiausias krūvis įgyvendinant prevenciją?

.....

4. Įvertinkite savo mokyklos veiklos planą ar nuostatus:

<i>Įvertinkite kiekvieno teiginio Jums tinkamiausią variantą →</i>	Nesutinku	Ko gero nesutinku	Ko gero sutinku	Sutinku
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas sudarytas gerai				
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas sudarytas blogai				
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas pilnai įgyvendinamas realioje veikloje				
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas sudarytas atsižvelgiant į visų prevencinės darbo grupės narių nuomonę				
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas sudarytas atsižvelgiant į mokinių poreikių tyrimų rezultatus				
Mokyklos prevencinio darbo grupės veiklos planas sudaromas tik formaliai, realioje veikloje vyksta visiškai kitos veiklos				

5. Kaip Jūs vertinate savo mokyklos prevencinės darbo grupės darbą?

(pažymėkite pliuso ženklą (+) prie Jums tinkamo varianto)

- Neigiamai Vidutiniškai Teigiamai

6. Su kokiais socialiniais partneriais Jūsų mokyklos prevencinio darbo grupė bendradarbiauja vykdant nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją?

<i>Įvertinkite kiekvieno teiginio Jums tinkamiausią variantą</i>	Bendradarbiavimo rezultatai				
	Blogi	Iš dalies tenkina	Geri	Labai geri	Nebendraudame
Vaikų teisių apsaugos tarnyba Bendradarbiavimo formos?.....					
Pedagoginė psichologinė tarnyba Bendradarbiavimo formos?.....					
Nepilnamečių reikalų inspektoriai Bendradarbiavimo formos?.....					
Švietimo skyrius Bendradarbiavimo formos?.....					
Vaikų globos namai Bendradarbiavimo formos?.....					
Sveikatos priežiūros įstaigos Bendradarbiavimo formos?.....					
Socialinės rūpybos skyriai Bendradarbiavimo formos?.....					
Savivaldybės koordinavimo grupė Bendradarbiavimo formos?.....					
Nevyriausybinių organizacijų Bendradarbiavimo formos?.....					
Kitos įstaigos					

7. Su kokiomis kliūtimis Jūsų prevencinio darbo grupė susiduria bendradarbiaudama su socialiniais partneriais? (pažymėkite pliuso ženklu (+) prie Jums tinkamų variantų)

- Nuomonių skirtumai
- Informacijos stoka
- Kompetencijos stoka
- Lėšų trūkumas
- Atmestinas požiūris į darbą
- Nenoras bendradarbiauti
- Kita

(įrašykite).....

8. Kuriose srityse Jūsų mokyklos prevencinei darbo grupei pavyksta pasiekti geriausių rezultatų?

<i>Įvertinkite kiekvieno teiginio Jums tinkamiausią variantą</i>	Rezultatai				
	Ko gero blogi	Blogi	Ko gero geri	Geri	Labai geri
Rengti prevencinio darbo planus					
Pastebėti situaciją ir atlikti jos vertinimą					
Nagrinėti prevencinio darbo klausimus					
Rengti tabako prevencijos projektus					
Rengti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo projektus					
Rengti alkoholio vartojimo prevencijos projektus					
Rengti smurto prevencijos projektus					
Rengti nusikalstamumo prevencijos projektus					
Rengti pamokų lankomumo projektus					
Rengti projektus, mažinančius mokinių polinkį į nusikaltimus					
Rengti teisinio švietimo projektus					
Aprobuoti mokykloje vykdomus projektus					
Rengti kasmetines prevencinės veiklos ataskaitas					
Įgyvendinti teisės pažeidimų prevenciją					
Teikti pagalbą mokiniams					
Teikti siūlymus prevenciniam darbui gerinti Jūsų savivaldybės administracijai					
Teikti siūlymus prevenciniam darbui gerinti Jūsų mokyklos tarybai					
Teikti siūlymus Jūsų mokyklos tėvų susirinkimui					
Kita (įrašykite).....					

9. Į ką Jūs atsižvelgiate pasirinkdami sritis, kurioms labiausiai reikia prevencinių veiksmų?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą (+), kuris Jums atrodo tinkamiausias →</i>	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Labai dažnai
Į mokinių pageidavimus					
Į tėvų pageidavimus					
Į mokytojo pageidavimus					
Į mokyklos administracijos pageidavimus					
Į aukštų valdininkų pageidavimus					
Į prevencinės veiklos tyrimų analizę					
Į ŠMM ministro įsakymus					
Kita.....					

10. Kokius prevencinės veiklos projektus įgyvendino Jūsų mokykla 2007-2008 metais?

<i>Pažymėkite (+) tik tuos teiginius, kurie Jums tinka. Pažymėtų problemų projektus įvertinkite →</i>	Neveiksminga	Ko gero neveiksminga	Ko gero veiksminga	Veiksminga
☐ Nusikalstamumo				
☐ Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo				
☐ Alkoholio vartojimo				
☐ Rūkymo				
☐ Smurto (priekabiavimas, reketas ir kt.)				
☐ Mokinių, linkusių į nusikaltimus, drausminimo				
☐ Tyčiojimosi				
☐ Kita (įrašykite).....				

Jūsų lytis: Moteris
 Vyras

Jūsų pedagoginio darbo stažas _____
 Jūsų pareigos mokykloje _____

Nuoširdžiai dėkoju Jums už atsakymus

ANKETA MOKINIAMS

Gerbiami mokiniai,

Dėkoju, kad dalyvaujate tyrime. Jūsų atsakymai padės įvertinti mokyklos nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos sistemą bei bendradarbiavimą su socialiniais partneriais. Apibendrinti tyrimo rezultatai bus panaudoti magistro baigiamajame darbe. Prašau atidžiai perskaityti klausimus ir kuo tiksliau į juos atsakyti. Jei tinkamo atsakymo neradote, įrašykite savo variantą. Anketa yra anoniminė – nereikia rašyti nei vardo, nei pavardės, nei mokyklos pavadinimo. Svarbi tik Jūsų nuomonė.

PREVENCIJA - ko nors vengimas iš anksto užbėgant už akių, užkertant kelią pasireikšti.

1. Ar Jūsų mokykloje 2007-2008 metais vyko renginiai skirti:

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu(+) →</i>	Taip	Ne	Apytikslis renginių skaičius
Nusikalstamumo prevencijai			
Alkoholio vartojimo prevencijai			
Rūkymo prevencijai			
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų prevencijai			

2. Kaip dažniausiai Jūs dalyvaujate prevencinei veiklai skirtuose renginiuose mokykloje?

(pažymėkite pliuso ženklu (+) prie Jums tinkamo varianto)

- Kaip klausytojas
- Kaip dalyvis
- Kaip organizatorius
- Nedalyvaujate

3. Kokios problemos Jūsų mokykloje mokinių tarpe yra pačios aktualiausios?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+) →</i>	Neaktuali	Ko gero neaktuali	Ko gero aktuali	Aktuali
Užimtumo po pamokų problema				
Pamokų praleidinėjimas				
Nusikalstamumas				
Alkoholio vartojimas				
Rūkymas				
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas				
Smurtas (priekabiavimas, reketas)				
Mokykloje yra mokinių, linkusių į nusikaltimus				
Tyčiojimasis				
Prekyba žmonėmis				
Mokinių teisinių žinių trūkumas				
Kita (įrašykite).....				

4. Kurie mokyklos darbuotojai Jums labiausiai padeda sprendžiant įvairias problemas?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+)</i> →	Kartais padeda	Padeda	Dažnai padeda	Nepadeda
Klasės auklėtoja/as				
Įvairių dalykų mokytojai				
Mokyklos direktorė/ius				
Direktorius pavaduotojai				
Socialinė pedagogė/as				
Mokyklos psichologė/as				
Mokyklos budinti/s				
Kita (įrašykite).....				

5. Kokiomis priemonėmis Jūsų mokykloje vykdoma prevencinė veikla?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+)</i> →	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Labai dažnai
Organizuojami pokalbiai klasėje					
Vyksta individualūs pokalbiai					
Apie prevencinę veiklą kalbama įvairių mokomųjų dalykų pamokose					
Organizuojamos įvairios akcijos					
Organizuojamos diskusijos					
Kviečiami lektoriai ir skaitomos paskaitos					
Organizuojami susitikimai su teigiamo pavyzdžio žmonėmis					
Organizuojami susitikimai su žmonėmis, praeityje turėjusiais žalingų įpročių					
Organizuojami rašinių konkursai					
Organizuojami piešinių konkursai					
Informuojama per mokyklos radijo laidas					
Rengiami įvairūs informaciniai standai					
Kita (įrašykite).....					

6. Kokie žmonės Jums skaitė paskaitas nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevencijos temomis?

<i>Įvertinkite kiekvieną teiginį ir pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo tinkamiausias. Atsakymą pažymėkite pliuso ženklu (+)</i> →	Neskaitė paskaitų	Paskaitų lygis			
		Labai žemas	Žemas	Aukštas	Labai aukštas
Policija					
Jūsų mokyklos mokiniai					
Mokytojai					
Psichologai					
Medicinos darbuotojai					
Kiti asmenys (įrašykite).....					

7. Ar mokykloje atsižvelgiama į Jūsų poreikius (norus, pageidavimus) organizuojant prevencinę veiklą? (pažymėkite pliuso ženklą (+) prie Jums tinkamo varianto)

Taip

Ne

8. Ar Jums naudingi mokykloje organizuojami prevencinės veiklos projektai?

Taip

Ne

9. Kokius prevencinės veiklos projektus įgyvendino Jūsų mokykla 2007-2008 metais?

<i>Pažymėkite (+) tik tuos teiginius, kurie Jums tinka. Pažymėtų problemų projektus įvertinkite →</i>	Neveiksminga	Ko gero neveiksminga	Ko gero veiksminga	Veiksminga
☐ Nusikalstamumo				
☐ Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo				
☐ Alkoholio vartojimo				
☐ Rūkymo				
☐ Smurto (priekabiavimas, reketas ir kt.)				
☐ Mokinių, linkusių į nusikaltimus, drausminimo				
☐ Tyčiojimosi				
☐ Kita (įrašykite).....				

10. Kuo Jums naudingi prevencinės veiklos projektai?

(pažymėkite pliuso ženklą (+) prie Jums tinkamų variantų)

Išgirdau naujos informacijos

Dalinausi naujomis žiniomis su bendraamžiais

Radau naujų draugų

Įgijau naujų žinių apie projektų rengimą

Galėjau išsakyti savo nuomonę

Gavau daug literatūros

Gavau dovanų

Buvo organizuojama įdomi ekskursija arba kelionė

Kita.....

Jūsų lytis: Moteris

Vyras

Klasė: .....

Jūsų mokymosi vidurkis (apytiksliai): .....

Nuoširdžiai dėkoju Jums už atsakymus